

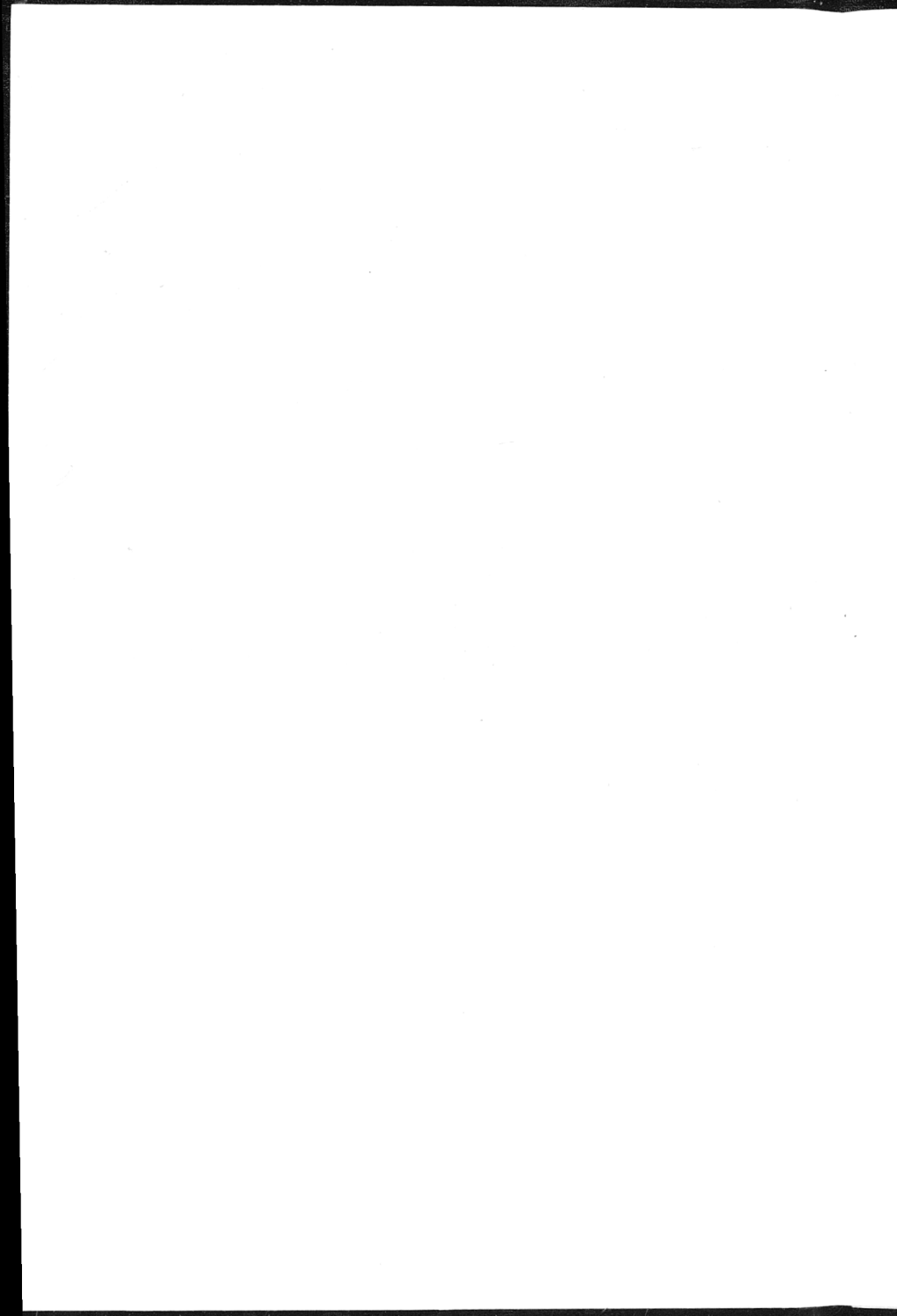
SPANJE.

WAT HET WAS EN IS
door

VERGERS.

HARDERWIJK.
H. A. BERENDS.

echt
insluit
ut

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2226 4653

94

E. IX 6. 60
ASB 8054

SPANJE,

E. IX 6. 60

WAT HET WAS EN WAT HET IS.

DOOR

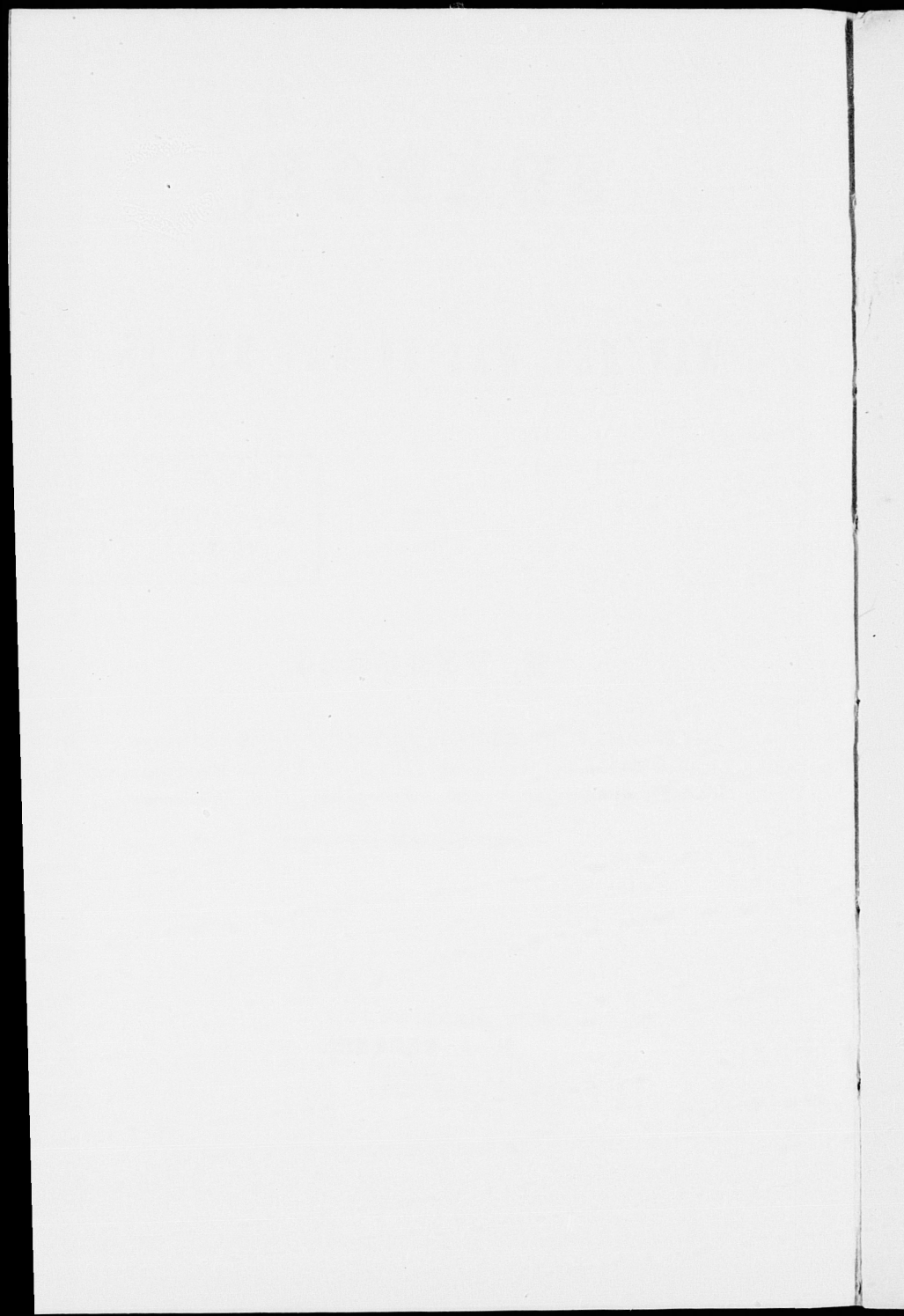
BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

P. VERGERS.

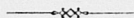
HET SPAANS, PORTUGEES en IBERO-AMERIKAANS INSTITUUT
Instituto de Estudios Hispánicos Instituto de Estudos Hispânicos
Portugueses e Iberoamericanos Portugueses e Ibero-Americanos

HARDERWIJK,
H. A. BERENDS.
1876.

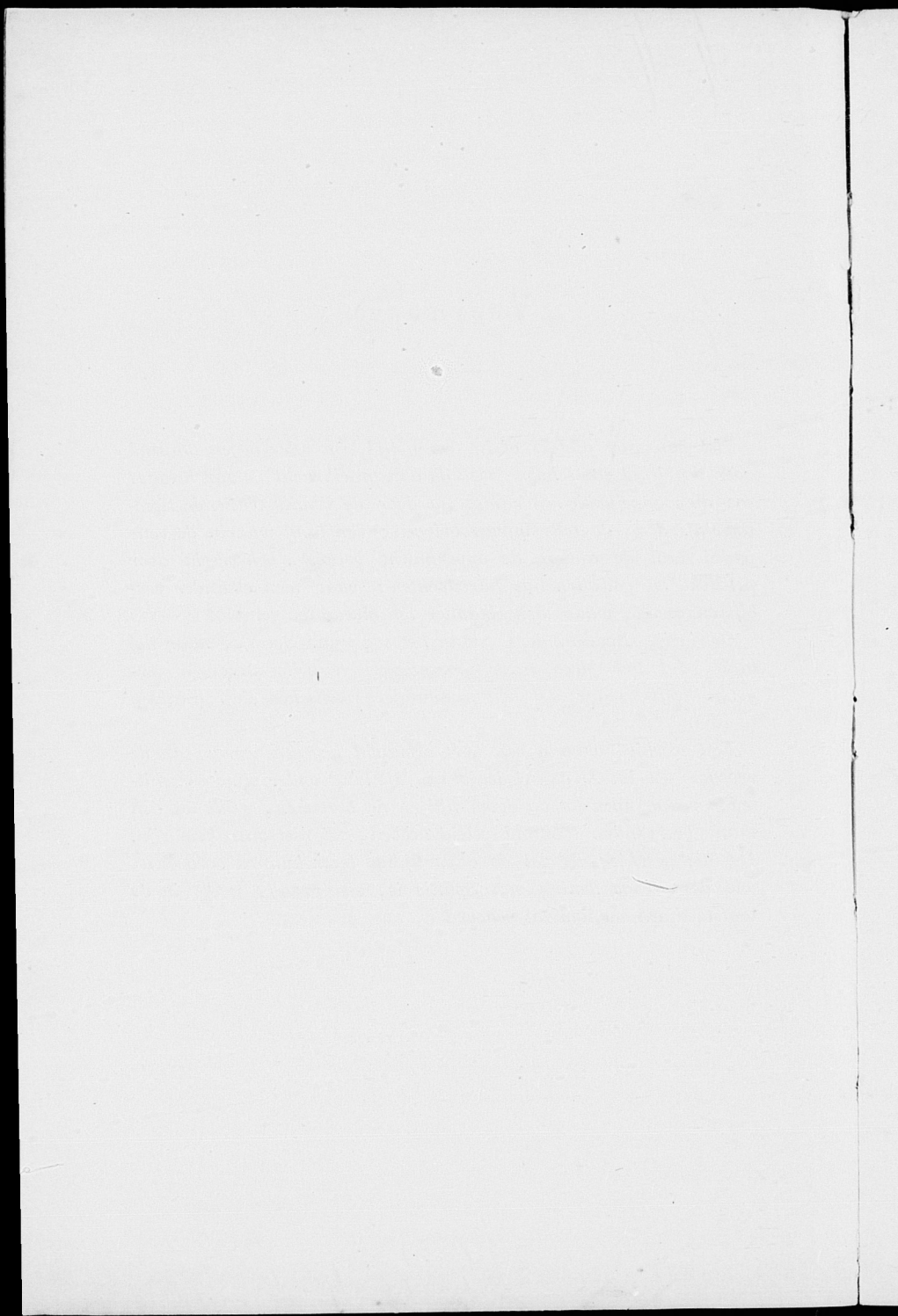
Voorwoord.

Het kan niet anders of in dezen tijd zijn veler oogen geopend voor een land zoo schoon, zoo rijk aan groeikracht, maar helaas! zoo diep ongelukkig en rampzalig door de immer woelende tweedracht, door de felle burgeroorlogen; een land waarin de eene partij aan de andere de oppermacht betwist, beheerscht door politieke en godsdienstige hartstochten; waar men elkander verbijt en vereet, waar men elkander ten bloede toe vervolgt.

Ook wij, Nederlanders, slaan het oog naar Spanje, naar het land, dat het bloed onzer voorvaderen in volle stroomen vergoten heeft, maar dat wij niet anders wenschen dan gelukkig te zien.

Een werkje, waarin een kort overzicht gegeven wordt van de vroegere en latere geschiedenis van dit land onder zijne verschillende regeeringen tot op dezen tijd en de oorzaken, welke tot den thans bestaanden toestand geleid hebben, zal niet onwelkom zijn. Uit die geschiedenis zal de onpartijdige lezer kunnen oordeelen, wie de wettige koning van Spanje is, een vraag, welke in de laatste tijden menigmaal gehoord is.

Spanje, 't is een heerlijk land. Niet ten onrechte kan men het Iberische schiereiland den wondertuin, of zoo men wil, het Kanaän van Europa noemen; een land overvloeiende van melk en honig. De grootste verscheidenheid van voortbrengselen uit het planten- en dierenrijk levert Spanje op. Vanwaar? Niet anders, dan door de groote afwisseling van temperatuur, want geen land in Europa dat op zooveel verscheidenheid van klimaat kan wijzen als Spanje. En dit door zijn bergen en dalen. Doorreist het schiereiland en gij zult in het Noorden des lands de Pyreneën ontmoeten. Zij maken het hoofdgebergte uit en loopen langs de grenzen van Frankrijk, van kaap St. Sebastiaan naar de zee van Biscayo. Zij vormen de natuurlijke grens tusschen Frankrijk en Spanje. Een der hoogste bergtoppen is de Pic d'Anethou. De Pyreneën bestaan grootendeels uit graniet en zijn tot op eene zekere hoogte met wouden bedekt. Gaat gij hooger op, dan ziet uw oog vele naakte toppen; bergen en velden van ijs en sneeuw, die nimmer smelt, doch somtijds ontzettende sneeuwmassa's tot een klomp vereenigd, loslaat, en met donderend geweld naar beneden stort. Het Cantabrisch gebergte, dat westwaarts naar kaap Finisterre loopt en gewoonlijk als een tak der Pyreneën beschouwd wordt. Behalve deze bergketen treft ge op uwe reis ook aan: de Sierra Guadarama; in het zuiden de Sierra Nevada of Sneeuwgebergte, terwijl het

stroomgebied der Guadiana ten noorden door het Toledo- ten zuiden door het Morena-gebergte wordt begrensd.

Wij behoeven niet meer bergen op te noemen, om het ons duidelijk te maken, wat de oorzaak is dier klimaats-verscheidenheid. Zeker schrijver zegt: „Met recht kan men van Spanje zeggen, dat het de vijf bestaande luchtstroken in zich vereenigt. Men vindt de pool-luchtstreek in de Pyreneën alsmede in de hooge bergtoppen der Sierra-Nevada; in de uitgebreide hooglanden is het des zomers ondragelijk heet; de kuststreek van Grenada heeft bijna hetzelfde klimaat als Noord-Afrika, waar koude en sneeuw bijna onbekend zijn; Andalusië echter overtreft gemelde kuststreek in warmte, welke gewoonlijk nog vermeerderd wordt door den solano, een heeten wind, welken de Sahara uit Afrika derwaarts zendt. In Arragon is het ook des zomers buitengewoon warm, maar des winters daarentegen zeer koud.”

Deze afwisseling van temperatuur — zeiden wij — levert de grootste verscheidenheid op uit het planten- en dierenrijk. Zondert eenige steppen in Arragon, Oud- en Nieuw-Castilië uit, wier grond vele zoutdeelen bevat en het geheele land is uitnemend geschikt voor akkerbouw. Spanje levert dan ook op: tarwe, gerst, rogge, maïs, panizo ¹⁾, rijst, groenten, meloenen, saffraan, spaansche peper, suikerriet, katoen, bananen, bataten, oranje- en granaatappelen, amandelen, vijgen, olijven, moerbeziën enz., om van de bekende wijnsoorten niet te spreken.

Uitgenomen de groote vlakten van Andalusië, het kalkgebergte van Iberië en van Estramadura is Spanje rijk in uitgestrekte bosschen, welke beuken, eiken, dennen, kastanjeboomen, kurkeiken, wilde olijf- en laurierboomen voortbrengen.

1) Een soort van gierst.

Aan voortbrengselen van het dierenrijk is Spanje niet minder ruim bedeed. De paarden van Andalusië zijn beroemd. Ook zijn zijne muil dieren, schapen en geiten bekend. Ook wilde dieren, vooral in de Pyreneën, als: wilde zwijaen, vossen, beren, wolven en steenbokken treft men hier aan en in het zuidelijk gedeelte des lands: genetskatten, groote adelaars en flamingoos.

Ook op de mijnwerken van Spanje moeten wij wijzen. Het land is vooral rijk aan kwikzilver, koper en lood.

Een voortreffelijk land alzoo. En toch trekt het weinig vreemdelingen. De reislustige zal eer zijne oogen naar andere streken der aarde slaan. Van waar dit? De oorzaken daarvan zijn niet moeilijk op te sporen. Of zouden wij die niet moeten vinden in den ellendigen staatkundigen, maatschappelijken en godsdienstigen toestand, gevoegd bij de trotschheid, de luiheid, en als gevolg daarvan de onzindelijkheid, der Spanjaarden? Trotsch is hij, de Spanjaard; een trotschheid, die men niet alleen in de hoogste kringen, neen, in alle klassen der maatschappij aantreft; niet alleen in de paleizen, maar tot zelfs in de stulpen der met lompen bedekte bewoners. De afgemetenheid in zijn gedrag, de nationale trotschheid is stuitend voor den vreemdeling, die niet licht toegang tot den famieliekring zal krijgen.

Ook lui is de Spanjaard. Spanje is als 't ware een groot kerkhof, waar nijverheid en ontwikkeling begraven liggen. Wij moeten hem evenwel recht doen. In die provinciën, welke tot handel en zeevaart gelegenheid geven, bestaan veel meer werkzaamheid en levendigheid dan in de andere.

Wat kunsten en wetenschappen aangaan, die staan in Spanje op een lagen trap.

Maar is er dan niets goeds van de Spanjaarden te zeggen? Voorzeker. Wij willen er de bewoners van eenige zuidelijke

provinciën, de voerlieden en de muilezeldrijvers, buiten laten, maar overigens zijn de Spanjaarden matig in het gebruik van spijs en drank. De verachtelijkste naam voor een Spanjaard is die van dronkaard. Een zoodanige wordt door elk verafschuwd.

Het ontbreekt den Spanjaarden niet aan moed en dapperheid. In het open veld laten zij zich echter niet gaarne zien, maar houden zich liever achter verschansingen verborgen. De levendigheid hunner aandoeningen en gewaarwordingen hebben de Spanjaarden met de Zuidelijken gemeen, maar 't zijn eigenschappen, die bij hen dikwijls in ondeugden ontaarden. Jaloerschheid, wraakgierigheid, wreedheid en hardheid worden bij hen al licht opgewekt en aangeblazen. Daarvan kunnen Amerika en ons vaderland getuigen.

De Spanjaarden beminnen met geestdrift hun vaderland en dit is niet te verwonderen, wanneer hunne geschiedenis zegt, dat hun geboortegrond met het bloed hunner voorouderen geverfd is.

De bevolking van Spanje schat men op ongeveer zestien miljoen zielen, onder welke er velen zijn, die een nomadisch of zwerfend leven leiden. Niet minder dan 160 oude steden vindt men in Spanje, van welke de meeste door Romeinen of Arabieren gesticht en van middeleeuwsche vestingwerken voorzien zijn; onder deze bevinden zich 47 hoofdsteden; vervolgens 4700 kleinere steden van latere dagteekening; 500 kleinere gemeenten; 2000 gehuchten en eene groote menigte meierijen, landhuizen, kasteelen, pachthoeven en tuinen. Het Spaansche volk is een mengsel van verschillende natiën. De geschiedenis zegt ons, dat zij van de Iberiërs afstammen, welke zich met de Kelten vermengden. Kunsten en wetenschappen ontvingen de Spanjaarden van de Pheniciërs en Grieken. De Pheniciërs werden door de Karthagers en deze wederom door de Romeinen verdrongen. De Romeinsche beschaving deed haar invloed in Spanje

gelden, maar ook aan de Romeinsche wereldheerschappij kwam een einde en het eenmaal zoo machtige Rome zonk in het niet terug. Het had den Romeinen niet aan beleid, moed en volharding ontbroken; de gansche toen bekende wereld was door hen ten onder gebracht. Rome was een heerschappij van geweldenaars, niet oneigenaardig door den profeet Daniël aangeduid als een rijk van „ijzer,” dat alles vermaalt en vergruist. Schitterend waren hunne krijgsmanshoedanigheden, maar hoedanigheden, die met een tal van ondeugden gepaard gingen. Met één woord: De Romeinen waren een diep bedorven volk, vervuld met alle ongerechtigheid. Hadden zij Christus in zijne discipelen, gedurende bijna drie eeuwen, op de vreeselijkste wijze vervolgd; hadden zij duizenden onthoofd, verbrand, gekruist, tot schouwspel en tijdverdrijf, door de wilde beesten verscheurd — de goddelijke vergelding bleef niet achter. „Want hare zonden zijn de eene op de andere gevolgd tot den hemel toe, en God is harer ongerechtigheden gedachtig geworden. Daarom zullen hare plagen komen.”

De Romeinen hadden de profetiën tegen Jeruzalem vervuld; nu zouden zij, op hunne beurt, worden gestraft. Het Rijk viel uitéén. De wereldstad, die haar sceppter over de gansche aarde zwaaide, werd meer dan eens geplunderd en verwoest. Ook Spanje ondervond er den invloed van. Wandalen, Sueven en Alanen overstroomden het land. Zij werden echter door de West-Gothen verdreven, een woest, maar stout en edel volk, hetwelk zich met de oorspronkelijke inwoners vermengde.

De West-Gothen stichtten in Spanje het rijk der West-Gothen. Al spoedig kwamen er groote oneenigheden tusschen hen, die de Ariaansche en tusschen hen, die de Katholieke leer omhelsden.

De koning Reccared, een Ariaan, ging tot de Katholieke

partij over, en bewerkte, dat al zijn Ariaansche onderdanen zijn voorbeeld volgden.

De geestelijkheid kreeg nu een groot gezag, die alom haat en vervolging predikte tegen andersdenkenden. Weldra deed zich een gevaarlijke vijand voor Spanje op. In 711 zond Musa, de Arabische stadhouder in Afrika, zijn veldheer Tarik naar Spanje. Met een slechts geringe macht landde hij aan de Spaansche kust, in de nabijheid eener steile rots, bouwde er eene sterkte en legde alzoo den grond tot het naar hem genoemde Gibraltar 1).

Tarik rukte voort. Koning Rodrigo, bewust welk gevaar te wachten stond, trok hem aan het hoofd van den bloem zijner natie te gemoet. Met wanhopigen moed werd de strijd gestreden, doch eindigde met de nederlaag der christenen. Koning Rodrigo verloor het leven en bijna geheel Spanje kwam in de macht der Arabieren of Mooren, zooals zij ook wel genoemd worden, omdat zij uit Afrika, het land der Mooren, kwamen. „Arabische wijsheid en kunst, Islamitische zeden en gebruiken en Oostersche gloed verkregen daar het burgerrecht. Het heete bloed der Saracenen van Afrika werd in het overoude Iberische bergvolk overgegoten en in duizendjarige wilde slachten en gevechten werd deze natie tot staal verhard. Arabische geslepenheid en ingetogenheid, Oostersche pronkzucht en pralerij is ook nog in Kastilië te vinden,” zegt zeker schrijver. Slechts één gewest van Spanje, het bergachtige Asturië, bleef onafhankelijk van de vreemde overheersching; dáár hield de kruisbanier zich staande, en werd de grond gelegd tot een nieuw christenrijk.

Zekere Pelagius, een afstammeling hunner koningen, werd tot opperhoofd gekozen. Hij behaalde ook twee overwinningen

1) Verbasterd uit: Gibel al Tarik of heuvel van Tarik.

op de Mooren, en verzekerde daardoor de onafhankelijkheid van Asturië. Zijne opvolgers breidden hun gebied steeds verder uit en deden nieuwe Christen-koninkrijken ontstaan, maar niet zonder een bloedigen en langdurigen strijd tussehen het Mahomedanisme en het Christendom.

Dit willen wij in hoofdtrekken zien.

Wat de Mahomedanen aangaat, die Spanje overheerschten, deze maakten zich onafhankelijk van den Arabischen Kalif en stichtten een Westersch Kalifaat met Cordova tot hoofdstad. Niet te ontkennen is het, dat Spanje onder de Arabieren bloeide. Landbouw, koophandel en zeevaart ontwikkelden zich zeer, kunsten en wetenschappen werden vlijtig beoefend. De hoofdstad werd weldra een der prachtigste en bloeiendste van de wereld.

De christenen in Asturië bleven evenwel niet stil zitten. Gedurig namen zij de wapenen op, om hun gebied te vergrooten. Daardoor ontstonden er allengs verschillende staten uit op de Arabieren veroverde landen, als: de koninkrijken Leon en Aragon en het graafschap, naderhand het koninkrijk Kastilië, het koninkrijk Asturië enz. Onder de christen-vorsten, die zich vooral in deze oorlogen onderscheidden, behoorden Ferdinand, koning van Kastilië en Leon en diens zoon Alphonsus VI. De laatste veroverde ook de stad Toledo (1080), de vroegere hoofdstad van het West-Gothische rijk, terwijl de Arabieren meer en meer naar het zuiden des lands werden teruggedreven.

De West-Gothen werden in het bestrijden van de vijanden des christendoms trouw geholpen door de kruisridders. Een van hen, Hendrik van Bourgondië, had zich bij de belegering:

een inneming van Toledo zeer verdienstelijk gemaakt, waarom koning Alphonsus VI hem zijne dochter tot vrouw en Portugal in leen gaf. Alphonsus, zoon van dezen Hendrik, won twee belangrijke veldslagen op de Mahomedanen, ofschoon die met hunne groote overmacht hem schenen te zullen verpletteren.

Werd Portugal van de Mooren gezuiverd, in Spanje bleef nog immer de strijd voortduren, hoewel de macht der Arabieren gedurig meer en meer kromp, niettegenstaande er bij herhaling hulp uit Afrika werd gezonden.

Toen Ferdinand II, de katholieke bijgenaamd, koning van Arragon, met Isabella, koningin van Kastilië huwde, en de verschillende Spaansche staten tot één groot koninkrijk vereenigd werden, ging de geheele heerschappij der Arabieren te niet, want de gansche macht der Spanjaarden was op de stad Granada — het laatste overblijfsel der Moorsche heerschappij — gevallen. Na eene belegering van elf jaren werd de stad bij verdrag overgegeven, onder beding, dat de Mahomedanen hun godsdienst vrij mochten uitoefenen. Nauwelijks echter waren de Spanjaarden meester van de stad, of koning Ferdinand verbrak zijn woord en gaf bevel, dat de Arabieren of christenen moesten worden, of het land verlaten. Velen kozen het laatste, maar ook velen waren er, die het christendom aannamen. Ferdinand echter vertrouwde hen niet en geloofde, dat zij slechts christenen in schijn waren. 't Was zeer wel mogelijk, doch gaf dit den koning recht het afschuwelijk gerechtshof, de inquisitie, in Spanje in te voeren en „ter eere van God en de H. kerk” honderdduizenden aan de vlammen prijs te geven? Ook de Joden, die rust en bescherming gevonden hadden onder de Mahomedaansche heerschappij, ondergingen hetzelfde lot. Zij werden met geweld bekeerd, of uit het rijk verbannen. Wee den Christen, die een Jood een bete broods of een dronk waters

toereikte. De kerk gaf hier een voorbeeld niet van den barmhartigen maar van den *onbarmhartigen* Samaritaan.

Niet minder, zoo zegt ons de geschiedenis, niet minder dan achtmaal honderdduizend Joden ontweken met hunne bezittingen het christelijke, onverdraagzame Spanje, om een veilige schuilplaats in het Mahomedaansche Afrika te vinden.

Spanje stapelde voorts gruwel op gruwel. Afschuwelijk zijn de wreedheden in Amerika, na de ontdekking van dat werelddeel door de Spanjaarden aldaar gepleegd; ontelbaar de menschen door hen op de wreedaardigste wijze vermoord. Een paar staaltjes slechts.

Toen Cortez, de Spaansche bevelhebber, Mexico had ingenomen, maakte hij onnoemelijke schatten buit. Hiermede was hij echter niet tevreden, zijne gouddorst was zoo spoedig niet gelescht. Veronderstellende, dat de koning van het Mexicaansche rijk hem nog wel meer schatten kon, maar niet wilde aanwijzen, liet hij den reeds ongelukkigen vorst op een gloeienden rooster uitstrekken, om hem op deze wijze te dwingen hem te openbaren, waar nog meer goud te vinden zou zijn.

Even onmenschelijk handelde Pizarro. De Inca of vorst van Peru vernemende, dat Pizarro aan het hoofd zijner Spanjaarden zijn rijk naderde, zond onmiddellijk rijke geschenken, om Pizarro alzoo te bevredigen. Deze nam die geschenken ook aan, maar niet om zich daarmede tevreden te stellen; integendeel zijne hebzucht was opgewekt, en wat het ook mocht kosten, hij wilde zich van nog meer schatten meester zien. Hij liet den Inca, Atabaliba geheeten, tot een mondgesprek uitnoodigen. Deze niets kwaads vermoedende, voldeed hieraan. Op een gouden draagstoel gezeten, omringd door twaalfduizend Peruanen, trok hij den Spanjaard te gemoet. Onmiddellijk beval Pizarro hem, dat hij den christelijken godsdienst aannemen, den paus

als zijn geestelijken en den koning van Spanje als zijn wereldlijken opperheer zou erkennen. Atabaliba was tot dit alles maar zoo terstond niet gereed en maakte bedenkingen. Op een teeken van Pizarro brandden zijne soldaten, die in eene hinderlaag verscholen lagen, op de weerlooze Peruanen los en in een oogenblik lagen er duizenden neder. Pizarro zelf nam den Inca gevangen. Het was te vergeefs, dat de ongelukkige vorst een stapel goud voor zijne vrijheid aanbood. Pizarro verlangde ook zijn bloed en verwees hem ten brandstapel. Nog één middel greep Atabaliba ter zijner redding aan. Hij wil tot het christendom overgaan, dan toch zou de gevangenis wel voor hem ontsloten worden. Zijn voorstel werd aangenomen. Atabaliba werd gedoopt en kwam niet op den brandstapel maar werd geworgd!

Zulke dingen durfde men doen in den naam van Jezus Christus en durft men nog in dien naam doen, ofschoon onder andere vormen.

Ook den slavenhandel heeft Spanje op zijn geweten. Het spreekt toch van zelve, dat de inboorlingen niet altijd geneigd waren, zich zoo maar lijdelijk aan de Spanjaarden te onderwerpen en menigmaal in opstand kwamen, doch wat zouden die naakte en onkundige Amerikanen uitvoeren tegen die geharnaste Spanjaarden, met hunne vuurwapenen en bloedhonden! En wee dan den overwonnenen. Zij werden gedwongen om den moeielijksten slavenarbeid te verrichten in de goud- en zilvermijnen, welke daar in menigte gevonden werden. Duizenden bij duizenden dier ongelukkigen, aan zulken zwaren arbeid niet gewoon, stierven. Om in het gebrek aan werkvolk te voorzien, ontzag men zich niet in Afrika negers op te koopen of weg te stelen en die naar Amerika te voeren. Miljoenen zijn op deze wijze uit hun vaderland weggesleurd. Jaren lang is

dat stelsel van slavenhandel, ook door andere volken, gedreven.

Welke zegeningen had God aan Spanje in de ontdekking van Amerika niet geschonken. Als met den vinger wees de Heer aan, welke de roeping der Spanjaarden was jegens de volken, die nog in de schaduw des doods zaten. En hoe hebben zij aan die zegeningen beantwoord? Die zegeningen zijn in vloek verkeerd. Spanje, vroeger zoo rijk, zoo machtig, heeft alles verloren en slechts de herinnering aan vroegere grootheid overgehouden.

Het huwelijk van Johanna, dochter van Ferdinand en Isabella, met Filips de Goede, bracht de regeering van Spanje over in het Huis van Oostenrijk. Door Filips kwam ons land in betrekking tot Spanje. 't Kon niet anders. Als graaf van onze gewesten en als koning van Spanje moesten beide volken, de Spanjaarden en de Nederlanders wel met elkander in aanraking komen. Niet minder onder zijn zoon Karel, die, Nederlander in 't hart, het karakter der Spaansche natie niet best kon verdragen en daarom vele Nederlanders in Spanje met hooge betrekkingen begunstigde. Dit kon evenwel den Spanjaard niet anders dan een gruwel in het oog zijn en legde den grond tot een nationale haat, die zich onder Filips II maar al te zeer openbaarde.

Toen Filips den vaderlijken zetel beklom, kon hij de machtigste vorst van Europa genoemd worden. Spanje, Napels, Sicilië, een groot gedeelte van Amerika en geheel Nederland waren aan zijne vaderlijke zorgen toevertrouwd. En hoe hij zich van dien plicht kweet, zegt onze geschiedenis. Met bloedige letters staat hij daarin opgeteekend. En hoe ging het in zijn tijd met het machtige, rijke Spanje? Schatten gingen verloren.

Zijn onrechtvaardige oorlog tegen de Nederlanders verslond tonnen gouds. De verbazende schatten uit Mexico en Peru aangevoerd, waren niet voldoende de uitgaven te dekken. Nog vóór Filips was overleden, ging Spanje onder een ontzettenden schuldenlast gebukt. Ja, hij moest zelfs, om in de behoeften te voorzien, priesters door het land zenden, om gelden in te zamelen. Voorwaar een diepe vernedering! Nog eens een oog geslagen op de handelingen in Amerika en in Nederland, dan zeggen wij: »Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek der natiën.»

Zijn zoon Filips III was een onbeduidend vorst en de staatsdienaars, welke hij zich koos, even onbeduidend. Hunne onbekwaamheid was oorzaak van den meer en meer achteruitgaanden staat der geldmiddelen. De handel kwijnde door de oorlogen; de inwoners gaven zich aan luiheid en werkeloosheid over en men verwaarloosde alzo de vruchtbare gronden van Spanje, in de ongelukkige meening, dat de schatten uit Amerika in alles zouden voorzien. Een heir van monniken en een tal van kloosters vervulden het land. De voornaamste eigendommen waren in handen der priesters. Niet minder werkte de brandstapel mede tot den ondergang van Spanje.

Had zijn vader de Morisken — nakomelingen der Arabieren — met gestrengheid vervolgd en bij duizenden omgebracht, omdat in hunne taal en gewoonten hunne Arabische afkomst zichtbaar was, Filips III maakte het niet beter. Deze menschen waren in zijn oog zoo gehaat, dat hij ze in zijn rijk niet dulden kon. Hij verjoeg ze dan ook, zoodat een getal van ruim 300.000 menschen, die in vrede leefden en werkzame lieden waren, Spanje moesten ruimen. Is het wel wonder, dat door dergelijke handelingen Spanje moest te gronde gaan? De nadeelige gevolgen hiervan worden nog gevoeld.

In een zeer vervallen staat liet Filips III het rijk aan zijn zoon Filips IV achter. Deze vorst moest de Vereenigde Nederlanden vrij verklaren. Ook in Spanje zelf hadden vele roeringen en opschuddingen plaats. Dat rijk, voor ruim eene eeuw nog zoo machtig en bloeiende, bevond zich thans in den jammerlijksten staat van verval en uitputting, veel gelijkende op een teringlijder. Verdwenen was die ridderlijke en krijgshaftige geest; hij was in doodslaap verzonken. De veerkracht der natie was verlamd. Zoodanig was de uitwerking van een koninklijk en priesterlijk despotisme.

Met den laatsten koning uit het Huis van Oostenrijk, Karel II, ging de regeering over in het Huis van Bourbon. Op welk eene wijze dit geschiedde, willen wij aangeven.

Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, was gehuwd met Maria Theresia, Karels oudste zuster. Zijne moeder Anna was een dochter van Filips III (grootvader van Karel II). Krachtens die familiebetrekking eischte Lodewijk na den dood zijns schoonvaders (Filips IV) een aanzienlijk deel der Spaansche Nederlanden (België), ofschoon hij vroeger bezworen had van alle aanspraak op de Spaansche nalatenschap af te zien. Drie malen voerde hij oorlog tegen Spanje, doch bij den vrede te Rijswijk (1697) gaf hij alle veroveringen, welke hij in Spanje en in de Spaansche Nederlanden gemaakt had, terug. Waarom? Hij wist, dat zijn schoonbroeder, Karel II, een zwak man was, die waarschijnlijk spoedig zou sterven en dan bestond er voor hem eene schoone gelegenheid de geheele Spaansche nalatenschap in te slokken.

Het moest koning Karel zeker bitter grieven, dat men reeds bij zijn leven een verdeelingstractaat ging maken en over zijne nalatenschap beschikte. Volgens dat plan zou de kleinzoon van keizer Leopold Spanje, de Spaansche Nederlanden en Indië; de oudste zoon van Lodewijk XIV Napels en Sicilië en Karel van

Oostenrijk Milaan verkrijgen. Daar intusschen de kleinzoon van keizer Leopold stierf, moest het verdeelingsplan gewijzigd worden. Bij het reeds bepaalde zou nu de zoon van Lodewijk ook Lotharingen bekomen, en Karel van Oostenrijk in het bezit komen van de landen der Spaansche monarchie. Wat deed Lodewijk inmiddels? Door zijne handlangers te Madrid wist hij den zwakken Karel over te halen, een geschrift te onderteekenen, waarbij Filips van Anjou, Lodewijks kleinzoon, tot erfgenaam der Spaansche nalatenschap benoemd werd. Zoodra nu Karel overleden was, kwam Lodewijk met dit geschrift voor den dag. Dat zulks niet naar den zin van keizer Leopold was, is duidelijk 1). Hieruit ontstond dan ook een bloedige oorlog, bekend onder den naam van Spaansche Successie-oorlog. Het recht van den sterkste gold. Bij den vrede van Utrecht (1713), bleef Filips van Anjou in het bezit van Spanje en Indië; de Spaansche Nederlanden kwamen aan het Huis van Oostenrijk, van toen af Oostenrijksche Nederlanden genoemd.

Het is ons nu duidelijk hoe de regeering over Spanje van het Oostenrijksche op het Bourbonische Huis is overgegaan. Tot recht begrip voor den lezer geven wij hier de volgende geslachtslijst der vorsten uit dat Huis.

	Filips V.	
Lodewijk I,	Ferdinand VI,	Karel III, Karel IV.
Don Carlos Maria Joseph Isidore van Bourbon (a).		Ferdinand VII
Don Carlos Luis Fernando (b)	Don Juan Carlos Maria Isidor (c)	Isabella II Alphonso XII
	Don Carlos (d) en Alphonso Jacobus.	

1) Keizer Leopold was gehuwd met Margaretha, jongere zuster van Lodewijks gemalin, en had tot moeder Maria, eene jongere dochter van Filips III.
(a) De Carlisten noemen hem Karel V (b) Karel VI; (c) Joan III; (d)

Wat meldt ons de geschiedenis van Filips V? Hij was een zeer onbeduidend man, die zich enkel met godsdienstzaken inliet. De inquisitie speelde onder zijne regeering een belangrijke rol en vele honderde ketteren werden, zooals het heette, ter eere Gods levend verbrand. Een der gewichtigste geschilpunten door hem-zelfen met de meeste belangstelling behandeld, waarvan naar zijn meening het geheele geluk van Spanje afhankelijk was, was de vraag: „Wie zal de beschermheilige van het Spaansche rijk zijn?” Na vele discussiën werd eindelijk vastgesteld, dat de H. Jakobus dien eeretitel behouden zou, maar dat nevens hem ook de H. Januarius zou worden aangeroepen.

Het oude Kastiliaansche reglement op de erfopvolging, krachtens hetwelk de dochters en kleindochters van een koning diens broeders en andere mannelijke bloedverwanten vóórgingen, werd in den tijd van Filips V (12 Mei 1713) met toestemming der daartoe bijeengeroepene Cortes en Agnaten (naaste bloedverwanten), afgeschafft. Volgens de zoogenaamde Salische wet werden alzoo vrouwen van den troon uitgesloten. Bij zijne troonsbeklimming n. l. moest Filips V afstand doen van alle rechten op den Franschen troon. Hij stelde hierbij eene voorwaarde. Zij was deze: „Geene vrouwen zouden op den troon worden toegelaten, tenzij bij gemis van elken mannelijken erfgenaam.” Die voorwaarde werd aangenomen en de Salische wet was in 't leven geroepen en bekrachtigd.

Waar had Filips het oog op? Op de belangen van zijn geslacht; want huwde een zijner vrouwelijke nakomelingen met

Karel VII. Waaron Victor Gay, vertaald door A. Nuijens, Karel V of Don Carlos te rechterzijde en Ferdinand aan de linkerhand plaatst, begrijpen wij niet, naardien laatstgenoemde de oudste zoon was van Karel IV, don Carlos daarentegen de tweede.

een vreemden vorst, dan zou de mannelijke tak der Bourbons die afstand van den Franschen troon gedaan had, ook zijne rechten op den Spaanschen troon verliezen.

Filips V werd opgevolgd door zijn zoon Ferdinand VI. Ook hij was een tot de regeering gansch onbekwaam man. Gelukkig dat zijne staatsdienaars meer energie bezaten en Spanje weder eenigermate uit zijn doodslaap wakker schudden, door het begunstigen van akkerbouw en nijverheid, door het aanleggen van wegen en kanalen, door verbeteringen in het zeewezen in te voeren.

Koning Ferdinand, die meermalen aan verstandsverbijstering leed, werd op het laatst zijns levens geheel krankzinnig. Hij overleed in 1759. Zijn broeder don Carlos volgde hem op onder den naam van Karel III. Onder diens regeering kwam veel goeds tot stand. Dit was vooral het werk van bekwame staatsdienaars, onder welke Aranda eene voorname plaats bekleedde. Deze begreep zeer te recht, dat de macht der priesters eene der voornaamste oorzaken was van den achteruitgang des rijks. Daarom bewerkte hij, dat de Jezuïten uit Spanje verdreven werden (1767). Toen had hij de handen ruim, om nuttige inrichtingen tot stand te brengen. Maar de rustelooze Jezuïten lieten zich maar zoo gedwee niet van de hand zetten. Zij woelden zoo lang tot Aranda was gevallen. Ook zijn vriend Olivades, die mede veel tot het welzijn van Spanje gedaan had, moest den haat der Jezuïten ondervinden. Van ketterij beschuldigd, werd hij in de gevangenis der inquisitie geworpen, om daar gemarteld en gefolterd te worden. Gelukkig voor hem, dat hij zijne bewakers wist te ontsnappen en zich met de vlucht naar Frankrijk redde.

Tusschen Karel IV en diens zoon Ferdinand ontstond eene groote oneenigheid. Van deze omstandigheid maakte de Fransche keizer Napoleon I gebruik, om als scheidsrechter op te treden. De koning en zijne vrouw, benevens hun zoon Ferdinand, moesten voor hem verschijnen. In zijne tegenwoordigheid kwam er tusschen deze drie vorstelijke personen eene hevige twist. Zelfs verzocht de koningin aan Napoleon, dat hij haren zoon naar het schavot wilde slepen. Napoleon maakte spoedig een einde aan het schandaal. Koning Karel deed afstand van de regeering en vertrok met zijne gemalin naar Frankrijk, waar hun door Napoleon een jaargeld werd toegezegd; Ferdinand verloor alle rechten op den troon en werd met zijne broeders, onder welke don Carlos Maria Joseph Isidore van Bourbon (tweede zoon van Karel VI), in een soort van gevangenschap gehouden werd, terwijl Napoleon den Spaanschen troon aan zijn broeder Jozef gaf.

De Spanjaarden wilden echter de willekeurige handelingen van Frankrijks Keizer niet verdragen. Zij verafschuwden den dwang van vreemdelingen en namen de wapens op, om zich vrij te maken. Die daad van heerschzucht is Napoleon dan ook duur te staan gekomen. Zijne adelaars vlogen van het eene naar het andere einde, maar een allerverderfelijkste krijg verslond zijne beste krijgslieden en groote schatten. De geestelijken boezemden der bevolking haat in jegens de Franschen en wisten dien haat meer en meer aan te vuren. Wel behaalden de Franschen in geregelde veldslagen de overwinning, doch nergens konden zij zich veilig achten, naardien de Spanjaarden, in kleine benden verdeeld, zich in de bergen schuil hielden en van daar de Franschen gedurig bestookten, en hun dikwijls gevoelige slagen toebrechten.

Nauwelijks had dan ook Jozef zijne intrede in Madrid gedaan,

of geheel Spanje was in opstand en onverwijld moest hij zijre hoofdstad ontvluchten. Wel kwam Napoleon zelf aan het hoofd van 200,000 soldaten, vergezeld door beroemde veldheeren; wel kwam Jozef andermaal te Madrid en op den troon, doch van onderwerping der Spanjaarden was geen sprake. Verscheidene bloedige gevechten hadden er plaats. Bij elke nederlaag steeg de moed en verhoogde de geestdrift der Spanjaarden, die steeds door de Engelschen geholpen werden. Onophoudelijk stroomde het bloed, maar weldra kwam de tijd, dat ook Spanje van het Fransche juk verlost werd.

In 1814 werd Ferdinand door Napoleon in vrijheid gesteld. In zijn vaderland teruggekeerd, beklom hij den troon onder den naam van Ferdinand VII, maar verre was het er af, dat met de bevrijding van het Fransche juk en de terugkeer van een eigen koning de rust in het land mede kwam. De vertegenwoordigers van het Fransche volk, cortes geheeten, hadden eene staatsregeling samengesteld, die men door den koning bekrachtigd wilde zien. Ferdinand ziende, dat hem een schaduw van macht bleef overgelaten, verwierp die constitutie. Nu begon Ferdinand geheel willekeurig te regeeren. De cortes werden uit elkander gedreven en hunne aanhangers vervolgd. Maar ofschoon onder hen mannen waren, die slechts oproer en verwarring in den zin hadden, waren er toch ook onder, die zich in den Franschen oorlog als helden hadden gedragen, of anderen, die op eene andere wijze nuttig voor hun vaderland geweest waren, en ook deze ontgingen de wreedste vervolgingen niet. Het kwam, omdat Ferdinand beheerscht werd door de geestelijken, want hij had de inquisitie hersteld, de Jezuïten weder in zijn rijk toegelaten, aan de kloosters hunne verbaazende rijkdommen teruggegeven en de belastingen voor de geestelijken afgeschafft. Ten bate dier geestelijken werd het arme

volk uitgemergeld. Voor het volk werd, ter verbetering van zijn lot, niets gedaan, ja ontzachelijke geldsommen moest het daarenboven opbrengen, om de volkplantingen, die afgefallen waren, weder tot onderwerping te brengen. En de krijgstoerusting, daartoe gemaakt, waren toch vruchteloos. Het spreekt van zelf, dat, onder zulke omstandigheden, een opstand onder het volk te wachten was. Hij bleef ook niet uit. De koning zag zich toen genoodzaakt de staatsregeling van 1812, eerst door hem verworpen, aan te nemen. Toen werden de deuren van de gevangenen der inquisitie opengezet en de opperste rechter der heilige rechtbank kon vertrekken.

Werd Spanje nu gelukkig? Verre van daar. De geestelijken zochten hun verloren invloed te herwinnen, vooral toen de kloostergoederen hun ten behoeve van de schatkist ontnomen werden. Wetende, dat hun invloed bij het bijgeloovige volk groot was, bewerkten zij de landbewoners tot hun voordeel. Weldra was dan ook het vuur van tweedracht weder aangestoken, niet alleen onder het volk, maar ook onder hunne bestuurders, zoo zelfs, dat het koninklijk paleis aangevallen en de lijfwacht des konings gedood werd (1822). Het ging zoo ver, dat de Mogendheden van Europa besloten, gewapend tusschen beide te komen, om de rust en orde te herstellen, een taak, welke aan Frankrijk werd opgedragen. Geen tusschenkomst eener vreemde mogendheid echter vermocht de inwendige verdeeldheden in Spanje te herstellen, die nog het einde niet gevonden hebben. De Bourbons waren na de omwenteling teruggekeerd, maar Spanje was veranderd. De gelukkige strijd tegen een groote macht had het volk vermetel en weêrspannig gemaakt.

Nadat koning Ferdinand VII in het jaar 1823 door de kracht der Fransche wapenen in zijne macht hersteld was, werden de aanhangers der constitutie wel onderdrukt en vervolgd, doch

Ferdinand gaf zich niet onbepaald over aan de apostolische partij 1), die in zijn naam een priesterheerschappij wilde. Dit wekte de ontevredenheid der apostolischen, zoo zelfs, dat zij hem voor een liberaal en vrijmetselaar uitmaakten en een samenzweering maakten om zijn broeder, don Carlos, op den troon te plaatsen, van wien zij meer volgzzaamheid wachtten.

Toen koning Ferdinand met de dochter van koning Johan VI van Portugal hertrouwde, koos don Carlos in 1816 hare zuster tot gemalin. Zij schonk hem drie zonen, en daar de echt van Ferdinand kinderloos bleef, opende zich voor hem het vooruitzicht troonsopvolger te zijn, weshalve hij tevens het middelpunt werd van allerlei samenspanningen. In 1827 barstte het aangeblazen vuur in Katalonië uit. Gewapende scharen, met den naam van Carlisten bestempeld, kwamen onder aanvoering van zekeren Bessieres opzetten, namen de steden Vich en Manresa in, en vorsloegen de tegen hen uitgezonden koninklijke troepen. Don Carlos gaf men reeds den naam van Karel V, niet anders verwachtede, dan dat hij zou zegevieren. Ferdinand echter reisde zelf naar Katalonië en bracht door zijne tegenwoordigheid de opstandelingen tot onderwerping, liet de aanvoerders gevangen nemen en terechtstellen en velen naar verbanningsplaatsen voeren. Dit hadden de apostolischen niet verwacht, maar zij zochten troost in de zwakke gezondheid des konings en in het kinderloos blijven der koningin Josepha van Saksen. Spoedig meenden zij, zagen zij toch don Carlos op den troon. Hunne verwachting werd evenwel bedrogen. In Juni 1829 overleed de koningin en de tegenstanders van don Carlos wisten den koning te bewegen, spoedig een ander huwelijk aan te gaan met zijne nicht Maria Christina van Napels.

1) De geestelijke heeren en hunne aanhangers noemden zich apostolischen.

De nauwelijks twee-en-twintigjarige koningin wist al spoedig eene onbepaalde heerschappij over haren gemaal te verkrijgen, en zich weldra zwanger gevoelende, maakte zij van deze omstandigheid gebruik om den Koning tot het vernietigen der Salische wet, door Filips V in het leven geroepen, te bewegen, waardoor zij, ingeval zij eene dochter ter wereld bracht, aan deze den troon verzekerde, waartoe anders don Carlos of zijne zonen gerechtigd waren.

Ferdinand voldeed hieraan. Zonder de cortes bijeen te roepen, hief hij op eigen gezag den 24sten Maart 1830 door eene pragmatieke sanctie de Salische wet op.

De vraag doet zich hier voor: Had koning Ferdinand recht daartoe? Wij meenen, ja. Reeds in 1789, in den tijd van Karel IV, was in eene cortes-vergadering die Salische wet afgeschaft, doch hare besluiten waren niet bekend gemaakt, en wat Ferdinand nu deed, was niet anders dan kracht geven, aan het besluit van 1789. Een cortes-vergadering was daartoe dus niet noodig, die had reeds besloten het oude Kastiliaansche reglement te herstellen.

Dat de woede der Carlisten groot was, laat zich denken, niet minder de vreugde der gematigden, vooral toen de koningin werkelijk van eene dochter beviel (10 Oct. 1830), welke den naam van Isabella ontving.

Jaren lang werd nu Spanje het tooneel van den woedendsten burgerkrijg en nog steeds verkeert het in een toestand van verwarring en onrust, waarvan het einde nog niet te zien is.

De apostolisch gezinde ministers Calomarde en Alcedia maakten van twee omstandigheden gebruik, om don Carlos ten troon te verheffen. In het zuiden des rijks had Torrijos een oproer verwekt, doch gevangen genomen, werd hij op bevel uit Madrid in de nabijheid van Malaga met 54 zijner aanhangers doodge-

schoten. De andere omstandigheid waarvan zich genoemde ministers bedienen wilden, was de ziekte des konings. Door jicht en waterzucht den dood nabij, beproefden zij den naar lichaam en ziel lijdenden Ferdinand in een oogenblik van halve bewusteloosheid tot eene herroeping zijner Pragmaticke Sanctie te bewegen (Sept. 1832.) De reeds als stervend beschouwde monarch kwam evenwel weder tot zichzelf en de koningin, die hem ijverig oppaste, maakte hem terstond met het voorgevallene bekend. Toen viel zijn gansche toorn op de bewerkers van den aanslag en Calomarde had nauwelijks den tijd zijne inhechtenisneming door een onverwilde vlucht te voorkomen, terwijl de andere ministers werden verwijderd. Aan het hoofd van een nieuw ministerie kwam Zea-Bermudez, gezant te Londen. Eer deze nog te Madrid was aangekomen, droeg Ferdinand gedurende zijne ziekte de regeering aan zijne vrouw op, die, bezorgd omtrent de erfopvolging van hare dochter, zich aan de liberalen, als haar voornaamsten steun, aansloot.

De koning trok door een decreet de hem afgeperste verordening, door welke de pragmatieke sanctie ten voordeele zijner dochter herroepen was, weder in, met de verklaring, dat hij niet gemachtigd geweest was, om volgens het cortes-besluit van 1789 bepaalde, de vrouwelijke erfopvolging te veranderen. Kort daarop nam hij de regeering uit de handen zijner gemalin terug. Deze hield zich tevreden met de erfopvolging harer dochter verzekerd te zien.

Op den 29 Sept. 1833 stierf Ferdinand VII en zijne driejarige dochter werd onder den naam van Isabella II te Madrid als koningin uitgeroepen. Gedurende hare minderjarigheid zou Christina regentes zijn en een Raad van regentschap haar ter zijde staan.

Niet lang echter zou het rustig blijven. In de Baskische pro-

vinciën brak een opstand uit, waarbij don Carlos onder den naam van Karel V tot koning uitgeroepen werd. Reeds bij het leven des konings had deze prins geweigerd de inhuldiging bij te wonen van 's konings dochter als prinses van Asturië, waarom de koning hem bevel had gegeven, zich naar den Kerkelijken Staat te begeven. Hij was echter, (April 1833) naar zijn zwager don Miguel in Portugal gegaan en had van daar in een geschrift aan den president van den Raad van Kastilië en in een brief aan zijn broeder Ferdinand plechtig verklaard, dat zijn geweten en zijne eer hem niet vergunden, zijn recht op de Spaansche kroon te laten verkorten, ingeval hij den koning overleefde en deze zonder mannelijke erfenamen stierf. Na den dood des konings beval de koningin-regentes hem nogmaals de reis naar den Kerkelijken Staat te volbrengen. Don Carlos bleef echter in Portugal, zich als den wettigen koning van Spanje beschouwende, terwijl de koningin-regentes hem rebel verklaarde.

De burgerkrijg begon, die tallooze jammeren over Spanje zou uitstorten.

In November 1833 brak de generaal Sarsfield met ongeveer 10.000 man van Burgos op en sloeg de Carlisten onder den pastoor Merino, een der voornaamste aanvoerders der Carlisten; maar hiermede was het Carlismus niet uitgeroeid.

Tusschen Spanje, Portugal, Frankrijk en Engeland werd een viervoudig verbond gesloten, om zoowel don Carlos als don Miguel te verdrijven, zoowel als medewerking tot het instandhouden der vrouwelijke erfopvolging, doch reeds vóór de bekrachtiging zag men het doel bereikt, want in April (1834) trok een Spaansch corps van tusschen de 5 à 6000 man onder den generaal Rodil in Portugal en don Carlos ontging slechts de gevangenis door een snelle vlucht naar de Engelsche bemidde-

laars, die hem met zijn gezin naar Engeland voerden, terwijl zijne aanhangers ontwapend werden en don Miguel afstand van den troon werd opgelegd.

Rodil keerde hierop naar Spanje terug en trok naar Navarra, waar de Carlisten onder den dapperen bevelhebber Zumala Carregui zich verzameld en door vreemde geld- en krijgshulp nieuwe kracht gewonnen hadden 1).

De strijd nam een hoogst barbaarsch karakter aan. Door beide de strijdende partijen werden de krijgsgevangenen als muiters doodgeschoten. Onder het plegen van de gruwelijkste wreedheden trok Rodil Navarra binnen, doch kon niettegenstaande zijne overmacht weinig uitvoeren in dat bergland, waar de Carlisten alle kloven bezet hielden.

Don Carlos, zoo zagen wij, was naar Engeland gevoerd, waar hij het aanbod van Maria Christina, om hem een jaargeld te verleenen, hardnekkig weigerde. Door eene voorgewende ziekte misleidde hij zijne bewakers en van slechts éénen getrouwen aanhanger vergezeld, stak hij naar de Fransche kust over, en reisde onder een valschen naam door Frankrijk naar Spanje. In het hoofdkwartier zijner aanhangers te Elisondo gekomen, vaardigde hij, als koning Karel V, eene oproeping aan alle Spanjaarden uit, waarbij hij de provinciale Constituties herstellen en de oude waarachtige generale Cortes bijeenroepen zou.

De Carlisten, door de tegenwoordigheid van hunnen gebieders bemoedigd, sloegen de Christinos in drie gevechten, die hen op groote verliezen te staan kwamen. Dit was oorzaak, dat de generaal Rodil uit Madrid bevel ontving, zijn bevelhebberschap

1) Zumala Carregui onderscheidde zich onder de Carlistische bevelhebbers door zijne dapperheid, die de Christinos in menigen strijd versloeg. Hij werd door zijne soldaten als een vader bemind en was voor don Carlos de hechtste steun. Hij stierf voor Bilboa aan een ontvangen wond (1835,

neër te leggen en aan Mina over te geven 1). Woedend was de krijgsman over deze miskenning en nog vóór Mina was aangekomen, legde hij den veldheersstaf neder. In dien tusschentijd gaf de voorloopige bevelhebber, generaal Lorenzo, bevel tot het doodschieten van alle gevangen genomen Carlisten. Zumala-Carregui van zijn kant gebood, dat op gelijke wijze zou gehandeld worden met elk, die den dienst van zijn wettigen koning versmaadde.

Mina, eerst door ziekte verhinderd, plaatste zich ofschoon nog met zwakke krachten, aan het hoofd der troepen, doch kon met alle inspanning de Carlisten niet uit hunne stellingen verdrijven. Die Carlistische benden waren inmiddels tot een geregeld leger gevormd en overtroffen de strijdkrachten der Christinos.

Te gelijkertijd woedde de cholera te Madrid op eene vreeselijke wijze. De koningin-regentes nam de wijk in het van de hoofdstad verwijderde slot la Granja, terwijl zij slechts weinigen bij zich toeliet. De bestaande gisting in Madrid werd door deze reis niet weinig vermeerderd en bij het gemeen vond het gerucht ingang, als ware de ziekte door het vergiftigen van putten en bronnen ontstaan. In dolle woede trok het gepeupel op, om in onderscheidene kloosters de monniken om te brengen, want op hen lag de verdenking van vergiftiging. Terstond na deze moordtooneelen kwamen de Cortes bijeen. In beide kamers, zoowel bij de *Proceres* (Pairs), als bij de *Procuradores* (Ge-

1) Mina was een krijgsman, die door Ferdinand meermalen verbannen werd, doch door de regentes uitgevaardigde amnestie in Spanje was teruggekeerd.

deputeerden) werd de infant don Carlos met zijne afstammelingen van den troon uitgesloten en zijne goederen verbeurd verklaard. Er kwam in die kamers een geest van overspanning. Eene partij, die der Exaltados of overdrevene liberalen, was voor het nemen van de geweldigste maatregelen. Die geest van overspanning deelde zich aan de linietroepen mede. Een regiment infanteristen sloeg aan het muiten, maakte zich van het postkantoor meester en richtte een moorddadig geweervuur op de aanrukkende garden, waardoor de kapitein-generaal Canterac het leven verloor. De regentes, verschrikt, liet met de troepen capituleeren en seldde den generaal Valdez tot minister van oorlog aan in plaats van Llauder, op wien de troepen gebeten en waarom zij tot mouterij overgeslagen waren.

Toreno, de minister van financiën, wetende, dat de geheime genootschappen de broeinesten van oproer waren, nam zich voor die te onderdrukken. Nauwelijks echter had men hiervan de lucht of de Exaltados te Saragossa, Barcellona, Reus en Valencia staken het hoofd op, waarvan het gevolg was: de instelling van talrijke eigen gekozene en zich van de regeering onafhankelijk achtende revolutionaire Juntas (volkscomité's). De regeering zond den generaal Bassa (5 Aug. 1835) met 1500 man naar Barcelona, doch hij werd door de oproerlingen doodgeschoten, zijn lijk langs de straten gesleurd en vóór het politiegebouw op een brandstapel verbrand. Tenzelfden dage werden te Valencia de aldaar gevatte Carlisten vermoord. Niet vele dagen daarna verklaarden onderscheidene bataljons der Urbanos (stedelijke militie 1) te Madrid zich voor de zaak der vrijheid en vorderden de constitutie van 1812. Zij legerden zich op het groote plein; door het gepeupel ondersteund wierpen zij

1) Schutters zouden wij zeggen.

barricades op en zonden afgevaardigden naar Aranjuez om van de koningin-regentes vrijheid van drukpers, eene veranderde kiezingwet, bijeenroeping der constitutioneele cortes, afschaffing van alle kloosters en eene lichting van 200,000 man tegen de Carlisten te eischen.

Toreno wist voor het oogenblik het dreigende gevaar te bezweren, naardien hij de getrouw gebleven linieregementen tegen de opstandelingen liet oprukken, en de Urbanos door beloften en bedreigingen tot het nederleggen der wapenen bewoog. Zeer te stade kwam het hem, dat de Urbanos het onderling zelve niet eens waren.

Door deze uitkomst bemoedigd, ging Toreno tot strengere maatregelen over. Hij verklaarde Madrid in staat van beleg, nam de aanvoerders der Urbanos en een aantal dagbladschrijvers in hechtenis en stelde in plaats van de ministers en kapiteins-generaal, van welke hij geloofde der revolutie te zijn toegedaan, andere aan. Hierbij gevoegd een manifest der regentes, waarin zij aankondigde, dat het koninklijk statuut in stand zou blijven en elk, die het waagde er zich tegen te verzetten, gestraft zou worden: dat de provinciale Juntas ontbonden en hare besluiten voor nietig verklaard werden, gaf een nieuwe opstand. Nergens gehoorzaamde men aan dit bevelschrift; integendeel, de graaf Las Navas stelde zich aan het hoofd van 3000 man, waarmede hij op de hoofdstad los trok, terwijl twee regimenten, tegen hem afgezonden, tot hem overliepen.

Maria Christina, in de engte gebracht, stond reeds gereed te vluchten, toen nog te juister tijd Mendizabal, die te Lissabon een tractaat gesloten had, omtrent het te zenden Portugeesche hulpcorps naar Spanje, zich deed zien en der regentes den raad gaf, door toegevendheid den storm af te wenden. Een nieuw ministerie werd benoemd onder het voorzitterschap van

Mendizabal; de verordeningen tegen de Juntas en over de oproerlingen uitgesproken straffen, ingetrokken; de Urbanos in geheel Spanje tot nationale garden verklaard, de meeste monniken-kloosters afgeschaffd, en alle gehuwde mannen van het 18e tot het 40e jaar in de wapenen geroepen.

Bij zijn optreden had Mendizabal groote beloften gedaan. Hij zou in den nood der finantiën voorzien en aan den burgeroorlog spoedig een einde maken. Het duurde echter niet lang of hij zag hierin zijne onmacht en verklaarde, dat hij zijne beloften niet vervullen kon. Hij eischte, dat de bevelvoerende generaal Cordova in Navarra door een meer bekwamen opvolger zou vervangen worden, een eisch, welken de regentes niet zoo gereed was in te willigen, naardien zij op den bijstand der bezetting van Madrid onder den generaal Quesada en op de armee onder Cordova rekende. Mendizabal rekende zich toen verplicht, zijn afscheid te nemen, dat hem ook gegeven werd, opgevolgd wordende door Isturitz.

De verwarringen bleven echter bestaan. Het kon niet anders of de toestand van Spanje, reeds lijdende onder den fellen burgerkrijg, moest verergeren. De volslagen wanorde in de geldmiddelen gedoogde niet aan herstel van het staatskrediet buiten 's lands te denken. Een verandering in de staatsregeling scheen meer dan noodzakelijk. Eer het hiertoe echter kwam, brak er op nieuw een allerhevigst oproer te Madrid los, dat zich als een loopend vuur over Cadix, Sevilla, Xeres, Cordova en Saragassa verspreidde. De regentes gaf twee decreten in het licht, door welke de nationale garde te Madrid ontbonden en de hoofdstad in staat van beleg verklaard werd. De minister Isturitz rekende hierbij op de trouw en de vastheid van den generaal Quesada, kommandant der bezetting. Ook liet hij in alle regeeringsbladen verzekeren, dat de koningin besloten had, de een-

stitutie van 1812 nimmer aan te nemen. Dit zou echter anders zijn. Een der militie-regimenten sloeg aan het muiten, trok naar het paleis en niettegenstaande de beletselen van den kommandant San Roman drongen twaalf onderofficieren en soldaten door tot het slaapvertrek der koningin, waar Garsias, hun woordvoerder, haar op gebiedenden toon vroeg of zij de constitutie al dan niet wilde aannemen. 't Gaf een strijd van vijf uren, welke hiermede eindigde, dat Maria Christina gehoor gaf aan de smeekingen van hare omgeving en een geschrift onderteekende, 't welk den generaal Roman volmacht gaf, om de soldaten de constitutie van 1812 tot op het vergaderen der cortes te laten bezweren.

Doch vanwaar die gedurige tegenstand in de vorstelijke familie nu en vroeger tot het aannemen der constitutie van 1812? Omdat die constitutie den koning slechts een schaduw van macht overliet. Volgens die constitutie zouden alle burgers, die lezen en schrijven konden, in hunne districten kiezers benoemen, deze weder andere kiezers, en die laatste kiezers in de hoofdplaatsen van elke provincie de cortes-gedeputeerden. Die gedeputeerden zouden jaarlijks den 1 Maart bijeenkomen, zonder door den koning te zamen geroepen te worden, en slechts ééne kamer vormen. Zonder de redenen van zijne weigering op te geven, zou de koning zijne toestemming aan hunne besluiten niet kunnen weigeren. Geschiedde dit niet binnen den tijdsverloop van dertig dagen, dan zou zijn stilzwijgen als een toestemming worden aangemerkt. Een voorstel, door den koning teruggezonden, zou in de volgende zitting kunnen herhaald worden. Had dit ten derdenmale plaats en werd het dan bij meerderheid van stemmen aangenomen, dan zou het, ook zonder 's konings toetreden, kracht van wet geven. Aan geene wet zou de koning zijne toestemming mogen weigeren zonder medeweten van zijn staatsraad en evenmin oorlog kunnen verklaren of vrede slui-

ten. De leden van den staatsraad zouden door de cortes uit drie door den Koning voorgedragen candidaten benoemd worden.

Niet zoodra had Maria Christina het stuk onderteekend of alle strenge maatregelen, door Isturitz aangeraden, werden ingetrokken en in zijne plaats Calatrava tot president-minister benoemd. Quesada en Isturitz moesten de vlucht nemen, doch de eerste geraakte in de handen zijner vijanden en werd vermoord, maar alsof dit nog niet genoeg ware, men scheurde zijn lijk aan stukken en veilde zijn vleesch te koop.

Gelijktijdig met de gebeurtenissen, hierboven door ons vermeld, had de vrijverklaring der Amerikaansche koloniën door de Spaansche regeering plaats, nadat deze koloniën zich reeds geruimen tijd van het Moederland hadden losgemaakt. Pogingen om het gezag te handhaven had Spanje niet verzuimd, maar het moest die opgeven terwijl aan terugwinning van het verlorene niet te denken was. Immers de verwarde staat der geldmiddelen belemmerde zelfs het regelen der Binnenlandsche betrekkingen, laat staan aan ondernemingen naar buiten te denken. En wat hiervan de oorzaak was, ligt niet in het duister. Het was nog altijd de heillooze burgeroorlog, waarvan het einde hoe langer hoe moeilijker scheen.

Nog immer poogden de bevelhebbers der Christinos don Carlos uit zijn schuilhoek, het bergachtige Navarre, te verdrijven, maar het mocht hun niet gelukken. want de Carlisten hielden zich zegevierend staande, tegenover hunne vijanden, ja, zelfs ondernamen Gomez en Merino, bevelhebbers van don Carlos, een strooptocht door een groot deel des lands (1836). Het scheen of het volgende jaar eindelijk een oplossing van het vraagstuk zou geven, toen don Carlos en de door hem tot opperbevelhebber benoemde infant don Sebastiaan, na onderscheidene voordeelen op Sarsfield en Espartero behaald te hebben, Navarra verlieten.

naar Arragon trokken, den Ebro overstaken, tegen Valencia oprukten, en, zonder deze stad te bezetten, den weg naar Madrid insloegen, ofschoon een hulplegioen uit Engeland onder den generaal Evans de zaak der koningin krachtig ondersteunde. De onderlinge verdeeldheid der Christinos werkte mede om den Carlos dien tocht gemakkelijk te maken. De bevelhebbers Escalera, Sarsfield en Mendivil werden door hunne eigene soldaten vermoord, dewijl zij den overgang der Carlisten over den Ebro niet verhinderd hadden.

Espartero, die zich reeds eenigen naam verworven had, vernam nauwelijks de tijding van don Carlos' bedrijven, of hij spoedde zich naar Madrid om de hoofdstad tegen de Carlisten te dekken. Bij eene wapenschouwing der regentes over de troepen van Espartero werd zij door het geschreeuw der troepen en den eisch der officieren genoodzaakt, het ministerie Calatrava te verwijderen en Espartero tot minister van oorlog en voorzitter van den Raad aan te stellen. Tusschen het nieuwe ministerie en de Cortes kwamen hevige geschillen, waarvan don Carlos partij had kunnen trekken, doch niet deed. Weinig geschikt om eene zoo stoute uitvoering als een aanval op Madrid te ondernemen, trok hij in de vlakke van Kastilië heen en weder en was weldra in zijn vorige stellingen terug.

De orde tusschen het ministerie en de cortes een weinig hersteld zijnde, waagde Espartero het de moordenaars van Escalera te straffen. Na de uitlevering der daders, 30 in getal, liet hij 10 hunner op de plaats waar het gruwelstuk gepleegd was, doodschieten, de overigen naar de galeien zenden en het regiment zelf ontbinden. Daarop liet hij gericht houden over de moordenaars van Sarsfield en Mendivil. De brigadier Iriarte, de bataljonschef Barricos en vier sergeanten ontvingen den kogel.

Don Carlos bleef echter niet stilzitten. Zich bezig houdende

met de herstelling zijner strijdkrachten, zag hij zich weldra in staat op nieuw afdeelingen naar het zuiden te zenden. Espartero zocht hem dit wel te beletten, maar kon niet verhinderen, dat don Basilo Garcia met een corps Carlisten over den Ebro trok en naar Kastilië doordrong, waar hij de omstreken van Madrid wilde verontrusten ten einde Espartero te noodzaken naar het zuiden te trekken en zijne strijdkrachten te verdeelen. Garcia bereikte zijn doel, want in het begin van Maart 1838 konden twee andere corpsen, onder de generaals de Negri en den wreedten Cabrera hem volgen. De laatste trok met 10.000 man naar Arragon, waarom de regentes het noodzakelijk achtte, de gedurig bedreigde hoofdstad van vestingwerken te voorzien.

Garcia maakte zich meester van Almaden in zuidwesten van Nieuw-Kastilië, en vernielde aldaar de rijke kwikzilvermijnen, juist toen het ministerie de inkomsten daarvan voor eene geldleening wilde gebruiken. Niet lang daarna bezette de Negri de stad Segovia en trok niet eer terug dan haar zwaar gebrandschat te hebben.

Het niet gemeenschappelijk en naar een vast plan handelen der beide generaals maakte het Espartero gemakkelijk de Negri, in zijn noordwaarts trekken, te verslaan en zijn corps bijna geheel te vernielen. Toen lag Garcia aan de beurt, die door den generaal Pardinaz werd overwonnen.

De regentes achtte deze twee overwinningen zoo belangrijk, dat zij Espartero tot kapitein-generaal over de gezamenlijke legers verheef.

Algemeen verwachtte men, dat door Espartero iets beslissends tegen don Carlos zou ondernomen worden, maar in die verwachting bedroog men zich. Werd don Carlos steeds van het noodige geld, om zijne troepen te betalen, uit het buitenland voorzien, Espartero klaagde gedurig, dat zijne troepen gebrek leden,

wat hij aan de ministers van financiën en justitie toeschreef, waarom hij ook zijn ontslag of hunne verwijdering wenschte.

Dit, zoowel als het achteruitgaan van de zaken der koningen in Katalonië en Arragon, had de samenstelling van een nieuw ministerie tengevolge.

In Katalonië stond thans de graaf d'España, die uit zijne gevangenis in Frankrijk ontsnapt was, aan het hoofd der Carlisten en maakte zooveel vorderingen, dat bijna het geheele platte land hem gehoorzaamde. In Arragon zag het er voor de regentes nog slechter uit. Cabrera breidde daar zijne macht steeds meer en meer uit en vernielde schier het geheele leger van den generaal Oraa. Deze had hem in zijn wapenplaats Morella belegerd, doch zag zich na een beleg van 19 dagen genoodzaakt terug te trekken, op welken terugtocht Cabrera hem ontzettende verliezen toebreacht en, zooals wij zeiden, zijn leger bijna geheel vernietigde. Zich daarop naar het zuiden wendende, verspreidde hij schrik tot voor de poorten van Valencia. Een aanval op die stad waagde hij echter niet, maar vergenoegde zich met een grooten buit naar Morella terug te keeren. Niet lang daarna behaalde Cabrera een nieuwe overwinning op den generaal Pardinaz.

Het gerucht — en wellicht niet zonder grond — dat Cabrera zijne gevangenen liet doodschieten, gaf wraak in het hart van het gemeen te Valencia. Het eischte ook het ter nederschieten van de Carlistische gevangenen, en toen de kapitein-generaal Mendez Vigo het volk tot bedaardheid aanspoorde, moest hij het met zijn leven boeten. Toen was de woede niet meer te beteugelen. Vele Carlisten, of die men voor Carlisten aanzag, werden de slachtoffers van wraak. Niet minder dan 55 weerlooze menschen werden op eens tot den kogel veroordeeld. Maar niet alleen te Valencia, ook te Saragossa, Murcia, Alicante enz. hadden zulke tooneelen plaats.

Zekere Maroto, even wreed als listig, die uit het buitenland in de Baskische provinciën was aangekomen, was door don Carlos na het verlies van Zumala-Carregui tot opperbevelhebber aangesteld. Op den 17^{den} Februari 1839 brak hij naar den kant van den Ebro op. Eenige hoofdofficieren echter weigerden de Baskische provinciën te verlaten en dit had ten gevolge, dat Maroto een aantal hunner eigendunkelijk liet doodschieten. Don Carlos, verontwaardigd over zulk eene handelwijze, vaardigde een manifest uit, waarin Maroto als verrader geschandvlekt en van zijn opperbevelhebberschap ontzegd werd. Maroto, zonder zich hieraan te storen, rukte met het aan hem verknochte leger op het hoofdkwartier van don Carlos aan en dwong dien bij eene nieuwe proclamatie te verklaren, dat hij misleid was en Maroto een der ijverigste en getrouwste patriotten was en niet anders dan zijn plicht gedaan had. Don Carlos verzoende zich met hem, maar het vuur van tweedracht bleef onder de Carlisten smeulen, waarmede Espartero meende zijn voordeel te moeten doen. Aan het hoofd van 30.000 man drong hij voorwaarts en behaalde twee belangrijke overwinningen, welke te Madrid van zooveel gewicht gerekend werden, dat de koningin hem tot Grande van Spanje met den titel van „hertog der overwinning” verhief.

Door den invloed van Engeland en Frankrijk ging Maroto de zaak van don Carlos verraden. Niet ver van Bilbao had hij een mondgesprek met lord John Hay, bevelhebber der Britsche scheepsmacht op de kust van Biscaye. Deze begaf zich kort daarop naar het hoofdkwartier van Espartero, en nu, door tusschenkomst van Frankrijk, hadden er geheime onderhandelingen plaats, waarbij Maroto een verrader van zijn heer genoemd werd. In het laatste van Augustus 1839 ging Maroto, uit naam van een groot aantal Carlistische bevelhebbers een verdrag met Espartero aan, waarbij hun dezelfde rang in 't leger der Chris-

tinus of een toereikend pensioen toegezegd werd. Hierop ging Maroto met zijn geheele krijgsmacht tot Espartero over. Nu was de zaak van don Carlos onherroepelijk verloren. Velen van de zijnen, officieren en manschappen, hadden de wijk naar Frankrijk genomen en er bleef voor hen niet anders over dan de gastvrijheid der Fransche regeering in te roepen. In Frankrijk werd hem het kasteel Bourges als verblijfplaats aangewezen. Op den 18^{den} Mei 1845 deed hij afstand van den Spaanschen troon ten behoeve van zijn oudsten zoon don don Carlos Luis Fernando de Bourbon en nam den titel aan van graaf van Molina. Nadat het hem vergund was, Frankrijk te verlaten, begaf hij zich met zijne gemalin naar Oostenrijk en overleed te Triëst (Maart 1855).

Met het vertrek van don Carlos naar Frankrijk was echter de burgeroorlog nog niet geëindigd. D'España en Cabrera hielden den oorlog nog een tijdlang vol. De eerste werd wel onder vermoeden van verraderij als opperbevelhebber afgezet en op zijne vlucht naar Frankrijk achterhaald en vermoord, doch Cabrera bleef den strijd voortzetten. Aanvankelijk gelukte het hem Espartero het hoofd te bieden, doch in het laatst van Mei 1840 verloor hij het sterke Morella. Het werd tot een puinloop geschoten en viel in handen der Christinos.

Cabrera wendde zich hierop naar het noorden van Katalonië, waar hij in Berga nog eene geduchte wapenplaats bezat. De kracht der Carlisten was echter gebroken en Cabrera moest mede voor de troepen van Espartero zwichten. Van alle kanten ingesloten, nam hij de vlucht naar de Fransche grenzen. Daar werd hij gevangen genomen en naar Frankrijk gevoerd, waar men hem het kasteel van Ham tot zijne gevangenis aanwees. Bij de 8000

Carlisten volgden hem, welk getal weldra tot 30.000 klom.

Hiermede was *deze* burgeroorlog geëindigd, om weldra door een anderen gevolgd te worden. Duurzame rust was Spanje niet beschoren.

Espartero was nu de voornaamste man in Spanje geworden. Hij kwam met de regentes in onmin, waarvan nieuwe oproeren en ministerie-veranderingen het gevolg waren. Het geschil liep zoo hoog, dat de koningin-regentes zich genoodzaakt zag, het regentschap neder te leggen en naar Frankrijk te gaan, waar zij aan het hof van Lodewijk Filips met veel beleefdheid ontvangen werd (1840). In hare plaats werd Espartero tot regent benoemd gedurende de minderjarigheid van de koningin Isabella II. Dit was hem echter niet genoeg, hij wilde der moeder, zijn voormalige weldoenster, ook de voogdij over hare dochter ontnemen. Christina kwam hiertegen op en deed zelfs eene poging om het verloren gezag weder in handen te krijgen. De uitgeweken generaal o'Donnell stelde zich aan het hoofd der beweging, maar ofschoon eenige steden hem toevielen, mislukte toch de geheele toelag. o'Donnell werd naar Frankrijk teruggedreven en een strenge wraak uitgeoefend over alle deelnemers aan den opstand. Ook eene poging, om de jonge koningin op te lichten, mislukte.

Espartero gaf zich alle moeite om de zaken van Spanje op een beteren voet te brengen, maar het mocht hem niet gelukken. Het scheen of elke nieuwe instelling in Spanje niet slagen wilde. De lieden van zijne partij waren ontevreden, omdat zij door zijne verheffing, meerdere voordeelen dachten te genieten, dan het geval was. Zijne tegenpartij — de Carlisten — bleef hem steeds vijandig. Zijne voormalige mededingers konden niet dulden, dat hij het gezag in handen had. Alle partijen kwamen hierin overeen, dat zij Espartero van zijne hoogte wilden rukken. Het kon niet anders of onder zulke omstandighe-

den moesten weder vele beroeringen plaats grijpen. In 1843 barstte er dan ook weder een oproer te Malaga, weldra ook in Katalonië, los. De kolonel Prim eischte de meerderjarigverklaring der koningin en de opheffing van het regentschap. De opstand breidde zich in Granada, Oud-Kastilië en andere provinciën uit. De troepen liepen grootendeels tot de opstandelingen over en maakten zich van de staats-inkomsten meester. Spoedig waren alle zeehavens met uitzondering van Cadix, in handen van de opstandelingen. Een hunner hoofden, de generaal Narvaez, rukte op Madrid aan; Espartero moest wijken en de vlucht nemen naar Engeland. Hij en zijne aanhangers werden van hunne rangen en waardigheden ontzet en Narvaez kwam aan het hoofd van het bestuur.

Bij besluit van de Cortes werd de dertienjarige Isabella meerderjarig verklaard, die dan ook het koningschap aanvaardde (1843).

De woelingen en partijenschappen bleven evenwel voortduren; want het geldt in Spanje niet zoo zeer de vraag wie koning, maar welke staatkundige partij aan het bewind is. Vandaar, dat de ministers gedurig hunne plaats voor andere moesten ruimen, welke gedurige veranderingen meestal met onlusten en bloedvergieten gepaard gingen.

Intusschen was de koningin-moeder uit Frankrijk naar Spanje teruggekeerd en oefende wederom grooten invloed op de regeering uit.

Het spreekt wel van zelve, dat het geslacht van don Carlos niet stil gezeten had. Wij willen een kleine schets dier verdere familie geven, eer wij de geschiedenis van Spanje vervolgen.

De hierboven genoemde Don Carlos Luis Fernando de Bourbon, prins van Asturië, oudste zoon van den graaf van Molina, (geb. Jan 1818), trad na den afstand zijns vaders op onder den naam van graaf de Montemolin. In 1846 vluchtte hij naar Engeland en zocht door proclamatiën zijne rechten op den troon

te doen gelden. Zijne aanhangers wenschten door een huwelijk met zijne nicht Isabella II hem den troon te verschaffen, maar zulk een huwelijk was in strijd met de belangen van Frankrijk's Koning, Lodewijk Filips, in strijd ook met de staatkunde van Engeland en niet minder in strijd met de wenschen van het Spaansche volk.

In April 1849 waagde de graaf de Montemolin eene poging, om in het geheim door Frankrijk naar Spanje te reizen, doch onderweg werd hij in hechtenis genomen en na eene korte gevangenschap naar Engeland terug gezonden. In 1850 huwde hij met de Napelsche prinses Maria Carolina Fernando, zuster van koning Ferdinand II.

Spanje in oorlog met Marokko zijnde, stelde de graaf de Montemolin zich in verband met Ortega, kapitein-generaal der Balearische eilanden. Beiden stapten (April 1860) bij Tortosa aan wal met 3000 man hulpstroepen. Hier liet hij zich onder den naam van Karel VI tot Koning van Spanje uitroepen.

't Was zeker een vermetel waagstuk, dat ook mislukte. De graaf werd met zijn jongsten broeder en onderscheidene aanhangers gevangen genomen, terwijl Ortega zijn aanslag met zijn leven moest boeten. Nadat de in de gevangenis verkeerende prinses afstand van den troon hadden gedaan, herkregen zij hunne vrijheid, een afstandsverklaring, welke echter door den graaf weder werd ingetrokken, onder voorgeven, dat zij hem met geweld was afgeperst. Hij had echter zijn invloed verloren, waarom hij zich met zijn broeder naar Triëst begaf, waar zij in kommerlijke omstandigheden leefden. Die broeder, Don Fernando Maria José overleed te Brunsee aan typhus, spoedig gevolgd door den graaf en diens echtgenoot, die den zieke bezocht hadden.

Een andere broeder bleef nog overig, Don Juan Carlos Maria Isidora, in 1822 geboren. Als de middelste in leeftijd van de

drie broeders werd hij na den dood der twee andere pretendent der Spaansche kroon. Uit Londen zocht hij door manifesten zijne rechten te doen gelden. In 1847 huwde hij met Maria, aartshertogin van Oostenrijk-Este, dochter van Frans IV van Modena. Hij kreeg twee zonen: Carlos en Alfonso. De eerste (de tegenwoordige pretendent) werd in Maart 1848 geboren en huwde in 1867 met Margaretha, dochter van Karel III, hertog van Parma. De tweede geboren in 1849 was tot 1870 officier bij de pauselijke Zeeaven.

Wij zagen Narvaez aan het hoofd des bestuurs, doch ook hij moest spoedig wijken wegens de intrigues van de koningin-moeder Maria Christina, die met den Franschen koning het huwelijk harer dochter overleide. De vier huwelijks-kandidaten, welke naar de hand van Isabella dongen, waren: 1e Karel Lodewijk Marie Ferdinand, graaf de Montemolin, zoon van don Carlos ondersteund door de Carlisten en de Noordsche hoven; 2e François de Paul Louis Emmanuël graaf van Trapani, zoon van den koning der beide Siciliën; 3e prins Leopold van Saksen-Koburg, door Engeland aanbevolen, en 4e prins François d'Assise Marie Ferdinand de Bourbon, beschermd door Frankrijk. De laatste, een ziekelijk en zwak man, was de uitverkorene, altijd van Frankrijk en van Maria Christina. Hij was de oudste zoon van François de Paul Antoine Marie, hertog van Cadix, broeder van Ferdinand VII en van Louisa Carolina Maria Isabella, dochter van Frans I, koning der beide Siciliën.

Op den 10 October 1846 had het huwelijk plaats en op dienzelfden dag werd den jongen man den eertitel van koning gegeven.

Buiten vier dochters is uit dit huwelijk één zoon geboren :

de prins der Asturiën, genaamd Alphonse François d'Assise Ferdinand Pius Jan Marie van de ontvangenis Gregorius etc. geboren 28 November 1857.

Bij gelegenheid dier geboorte — wanneer de koninklijke vlag van het paleis gestoken werd in plaats van de rouwvlag bij de geboorte der dochters — verleende de koningin eene algemeene amnestie aan alle staatkundige verbannen en uitgewekenen, maar om spoedig tot nieuwe verbanningen en vervolgingen overtegaan. Het is toch overbekend, dat verbannen een geliefkoosd werk was van Isabella II; dat zij hiermede zeer kwistig en zeer willekeurig rondsprong. Zij meende wel alzoo der oppositie het hoofd in te drukken, maar juist het tegendeel had plaats en zij maakte er zich volstrekt niet populair door al stond zij, om den ongunstigen toestand der financiën des lands te gemoet te komen, de helft der kroongoederen aan den Staat af. Hare onverbiddelijke gestrengheid, vooral in den laatsten tijd harer regeering toen zij niet minder dan 33 doodvonnissen en 54 veroordeelingen tot deportatie onderteekende, maakte haar gehaat. Men denke slechts aan de onmenselijke handelingen een Matoros en de Vargas aangedaan. En geen wonder, waar een bigotte koningin beheerscht werd door een pater Claret, haar biechtvader en zuster Patrocino, die listig genoeg waren van hare dweepzucht partij te trekken.

Ook hare zuster, de infante Maria Louisa Fernanda met prins Antoine Marie Philippe Louis van Orleans, hertog van Montpensier, jongste zoon van Lodewijk Filips gehuwd, ontging hare strenge hand niet. Om welke oorzaak is immer duister gebleven, doch zij werd met haren man uit Spanje gebannen.

Maar het was niet alleen hare onverbiddelijke gestrengheid, die het volk tot morren bracht, eene andere oorzaak werkte mede om haar veracht te maken. De rechten en vrijheden.

bij de constitutie gewaarborgd, werden door de regeering niet geëerbiedigd, maar willekeur en geweld waren hare grondwet. Ook werden telkens de cortes ontbonden, onder voorgeven dat zij hunne bevoegdheid waren te buiten gegaan, òf dit geschiedde ook wel zonder eenige reden daarvoor op te geven. Het aftreden van ministeriën was dan ook in Spanje iets alledaagsch geworden. Isabella heeft er gedurende hare regeering niet minder dan 519 versleten.

Het was natuurlijk, dat onder dit alles de natie zich beleedigd gevoelde en zij rechtmatige grieven had, en dat gedurende hare regeering onophoudelijke opstanden plaats hadden, waarbij het land van bloed stroomde.

Van dat alles droeg Isabella de schuld. Fanatiek als zij was, haatte zij de vrijheid en de constitutioneele beginselen in merg en been. Willekeurig en grillig als zij was, leverde zij Spanje over aan al de jammeren van een militair bewind en aan priester- en monniken heerschappij. Wat zag men dan ook gedurende hare regeering? Opstanden, verbanningen, vogelvrijverklaringen, straf oefeningen, de eene al wreeder dan de andere paleiskuiperijen enz. Werd zij door den drang der omstandigheden gedrongen wat milder, wat meer vrijgevig te zijn, spoedig trok zij met de eene hand terug, wat zij met de andere gegeven had.

Op den 18^{en} September 1808 brak er een opstand te Cadix uit. Twee dagen later viel deze voorname stad en zeehaven in de handen der opstandelingen en den volgenden dag waren zij meester van Sevilla en van geheel Andalusië, de geheele zuidoostkust der Middellandse zee, Malaga, Karthagena, San-Fernando en spoedig koos geheel Galicië de zijde der opstandelingen en vatte de wapens op, ja, de opstand breidde zich uit tot Katalonië en Arragon en spoedig over geheel Spanje. Te Madrid heerschte veel onrust. Gelukkig voor de koningin dat

zij niet in hare hoofdstad was maar zich te San-Sebastiaan bevond. Daar zou zij eene samenkomst hebben met Napoleon III, die echter mislukte. Wat zou zij doen? Naar Madrid terugkeeren? Maar daaraan was groot gevaar verbonden. Zij bleef te San-Sebastiaan maar om spoedig een veilige wijkplaats in Frankrijk te zoeken.

Aan het hoofd van den opstand stond de maarschalk Serrano. De kolonels Baldriol en Lagnero voerden het bevel over de revolutionaire benden in Arragon en Katalonië; generaal Contreras was de leider in Galicië; de generaals Cabrera en Pierad zaten ook niet stil; generaal Yzquierdo voerde het tot den opstand overgaan garnizoen te Sevilla, terwijl het den schout-bij-nacht Juan Topete gelukte, het scheepsvolk in beweging te brengen en alzoo de geheele Spaansche marine deel aan de revolutie nam.

Onder vele gebannen generaals liet ook de generaal Prim zich zien, die zijn toevluchtsoord, Engeland, onder een valschen naam verlaten had en een dag voor het uitbarsten der revolutie te Gibraltar aan wal stapte.

Weldra ging het op een strijden. Gaëtan Marie Frederik graaf van Girgenti, halve broeder van Frans II ex-koning van Napels en schoonzoon van Isabella II, die zich met zijne jeugdige echtgenoot te Parijs bevond, snelde naar Spanje om zich aan het hoofd van zijn regiment te plaatsen, om het gezag zijner schoonmoeder te handhaven, maar alle partijen vergaten hare onderlinge geschillen, om eendrachtelijk een gehaat juk af te werpen.

Aan de spits der koninklijke troepen trok de generaal Calonge op tegen Santander en Santona, maar hij kon niet beletten, dat geheele regimenten tot de opstandelingen overliepen.

Een proclamatie, geteekend door Serrano, Prim, Dulce en anderen proclameerde het algemeen stemrecht, de volledige vrij-

heid van drukpers, de vrijheid van onderwijs, van eeredienst, van handel en nijverheid, eene voorzichtige en vrijzinnige herziening van alle tariefwetten; de afschaffing der doodstraf; de onschendbaarheid van het domicilie en van het geheim der brieven, de ontheffing van de artikelen in de constitutie, betreffende den staats-godsdienst, de dynastie en de erfopvolging; de organisatie van het leger en de vloot op den grondslag van vrijwillige aanwerving; gelijkheid in de verdeeling der lasten; vermindering van de belasting op het zout en den tabak; de onmiddellijke verkiesing der cortes bij algemeen stemrecht. Het slot dier proclomatie eindigde met: »leve de vrijheid, leve de nationale souvereiniteit, weg met de dynastie!»

Manifest op manifest, proclomatie op proclomatie zag het licht. In een manifest uit Cadix werd bepaald de gehoorzaamheid aan de regeering te Madrid opgezegd en verklaard dat de wapens niet zouden worden nedergelegd, alvorens de natie hare souvereine rechten heroverd zou hebben en de nationale wil geëerbiedigd werd.

Andere proclomatiën hadden tot leus: »Te wapen! Weg met de Bourbons!»

In eene proclomatie, te belangrijk om door ons te worden teruggehouden, lezen wij het volgende: »Te wapen! niet meer ten voordeele van eierzuchtigen, die ons bedrogen hebben, maar om die verouderde en versleten instellingen omver te werpen, die ons tot een speelbal maken van Europa en die ons verarmden, terwijl wij de rijkste natie van de wereld moesten zijn.

Wat verwerpt het volk?

Het Spaansche volk wil geen Bourbons meer; het wil geen koningen meer, die het regeeren, zooals men eene kudde drijft. Het Spaansche volk wil niet, dat, onder het voorwendsel van godsdienst, Spanje het patrimonium van Rome zij, de slaaf eener onverzadelijke geestelijke kurie en van een leger van 80,000

priesters en monniken, die buiten de 200 miljoen realen van het staatsbudget en de 200 andere miljoenen der provinciale en gemeentelijke budgetten, nog eene belasting leggen op al de huisgezinnen, zelfs op de meest nooddruftige, zoodat geen persoon kan geboren worden, kan trouwen of sterven, zonder aan de geestelijkheid eene schatting te betalen. . . . Het Spaansche volk wil geen bloedbelasting meer, geen indirecte belastingen, geen belastingen op de consumtie enz. Het wil zijne vrijheid en zijn voorspoed verzekeren."

Intussehen liepen bij voortduring niet enkele manschappen maar geheele regementen van de koninklijke troepen tot de voor de vrijheid strijdenden over. Wat hier opmerking verdient? Men zag destijds in Spanje niet, wat men zoo vaak ontwaart. De stelling: „In troebel water is het goed visschen," zag men hier niet in toepassing gebracht. De marine-officiers o. a. wilden hun arm wijden aan de verlossing van 't vaderland en gingen daarom tot de insurgenten over, doch wilden van geen rangverhooging weten.

Ontmoetingen tusschen de koninklijke troepen en de vrijheidsmannen hadden hier en daar plaats, maar spoedig zegevierde de revolutie.

Te Madrid werd een voorloopige regeerings-junta ingesteld met Escalante tot president.

De overste Escalante n. l. was, vergezeld van eenige vrienden, te Madrid aangekomen. Door duizenden werd hij aan een der poorten opgewacht. Het opgewonden volk wilde in den man, die zooveel voor de vrijheid gedaan had, voortaan een generaal geen overste meer zien. Een generaal-sjerp werd hem om 't lijf geslingerd en hij als zoodanig aangesteld, al was het ook tegen wil en dank. Hij vaardigde daarop een dekreet uit, om het volk van wapens uit de tuighuizen te voorzien.

De troepen van het garnizoen, eerst in de kazernen gekonsigneerd, de nationale garde en de bevolking, allen sloten zich aaneen. Van allen klonk de kreet: „Weg met de Bourbons! Leve de volkssoevereiniteit!” Overal woeien de vlaggen en des avonds was geheel Madrid verlicht. De koninklijke wapenborden werden overal weggerukt en de beeltenis der koningin langs de straten gesleept.

De junta vaardigde de proclamatie uit:

»Inwoners van Madrid! De eerste plicht der voorloopige regeerings-junta, in naam des volks ingesteld, is het woord tot u te richten:

De dynastie der Bourbons heeft opgehouden te heerschen. Fanatisme en losbandigheid waren het kenmerk van haar privaat leven. Ondank en wreedheid waren het gewettigd loon voor hen, die in 1808 de natie en den troon hebben verdedigd, alsmede voor die genen, die in 1833 de dochter van Ferdinand VII hebben gered.

Dat deze thans de wet der vergelding ondervinde, en het volk, dat zoo edelmoedig was jegens vader en dochter, weder in 't bezit trede van zijn souvereiniteit, die niet het erfdeel van eene enkele familie en van een enkel persoon kan zijn, zooals de eeuwenheugende cortes van 1812 hebben verkondigd.

Het leger en de vloot hebben, met eene verhevene zelfverloochening, vóór alles aan het vaderland gedacht. Van Cadix tot Santona heeft de kreet der vrijheid weérklonken en Constitueerende Cortes, volgens het algemeen stemrecht gekozen, zullen over de toekomst van het Vaderland besluiten.

Heden hebben een groot aantal burgers, door het gewicht der omstandigheden aangespoord, zich tot eene voorloopige junta vereenigd, morgen zal het volk van Madrid, wijk- en districts-gewijs vereenigd, zijn souvereinen wil doen kennen.

Dat geenerlei wanorde, waarover zich de vijanden der vrij-

heid zouden verheugen , een vlek kome werpen op de vreugde der overwinning ; dat alle burgers zich vereenigen , om onze roemrijke revolutie zuiver en vlekkeloos te doen blijven.

Leve de volkssouvereiniteit !

Leve de marine !

Leve het leger !

Leven de generaals , die het ter overwinning hebben geleid !

Weg met de Bourbons !

Leve het soevereine volk !

Madrid, den 29 September 1868.

De revolutionaire junta.”

Wat mede opmerkelijk was. Op weinige uitzonderingen na bleef de orde bewaard en werden geene wreedheden gezien. Alleen te Madrid werden drie inspecteurs van policie, gehaat wegens hunne gestrengheid, omgebracht. Een menigte inwoners gingen naar het bisschoppelijk paleis om den bewoner te verzekeren, dat hem geen leed zou geschieden. Alleen haalden zij de portretten van de koningin en van den paus van den wand, om die op de markt te verbranden.

Om de orde te kunnen bewaren, werd overal aangeplakt: »Diefstal wordt met den dood gestraft !”

De revolutie had alzoo haar beslag erlangd en de waardigheid der koningin was alzoo vernietigd. Reeds vóór dien tijd was het haar duidelijk, dat hare zaak hopeloos stond. Hare weinige aanhangers in hare omgeving — zij was nog altijd te San-Sebastiaan — gaven haar den raad naar Madrid te gaan, om de dynastie voor haren zoon te redden door hem aan het volk en de troepen voor te stellen, doch haren gunsteling Marfori, op wien het volk woedend was, achter te laten, ja, hem als intendant van haar paleis te ontslaan.

Zonder Marfori, buiten wien zij niet leven kon, naar Madrid te gaan, er was niet aan te denken. Ook weigerde zij afstand te doen van den troon ten behoeve van den prins van Asturië.

Nu echter de teerling geworpen en zij zag dat de dynastie voor haar verloren was, verliet zij San-Sebastiaan, vergezeld van haren gemaal, de infanten van Spanje en don Sebastiaan haar oom, haren biechtvader pater Claret, en Marfori, die haar onmisbaar was.

Zij nam de wijk naar Frankrijk. Keizer Napoleon, hiervan onderricht, zond haar drie officieren van zijn huis aan de grenzen te gemoet, terwijl hij zelf met de keizerin en den keizerlijken prins te Bayonne haar aan het station opwachtte.

Vóór zij ging, koesterde zij nog de flauwe hoop den troon voor haren zoon te redden. Niets kwam haar in deze omstandigheden meer raadzaam voor, dan aan Espartero te schrijven. »Gij zijt het,» zoo schreef zij, „die de dynastie gered hebt; gij zult haar nogmaals redden. Wat mij betreft, ik verlang niets meer en ben ook niets meer. Doch ik werp u den prins der Asturiën in de armen. Wat gij voor mij gedaan hebt, zult gij zeker voor hem doen.” Met dien brief wilde zij haren zoon naar Logrono zenden, waar zich Espartero bevond, doch het schreien van den knaap, die zijne moeder niet verlaten wilde, bracht haar aan 't wankelen. Eindelijk verscheurde zij dien brief en nam haren zoon met zich mede.

Op het kasteel van Pau aangekomen, richtte zij een protest aan de Spanjaarden, dat op sommige punten werd aangeplakt, doch met minachting werd gelezen. Wij achten het niet onbelangrijk het onzen lezers mede te deelen.

»Aan de Spanjaarden.

»Eene samenzwering, waarvan om zoo te spreken bij geen ander volk van Europa een voorbeeld bestaat, heeft Spanje in de gruwelen der anarchie gedompeld. Strijdkrachten te land en

ter zee , die door de natie op ruimen voet werden onderhouden , en wier diensten ik altoos vol tevredenheid heb beloond , hebben met verloochening der roemrijke traditiën en met schending der meest geheiligde eeden , zich tegen het vaderland gekeerd en brengen daarover dagen van rouw en droefheid. De kreet der rebellen , in de baai van Cadix opgegaan en door een groot gedeelte der armee in de andere gewesten des lands herhaald , weërgalmt in het hart van de groote meerderheid der Spanjaarden , als het voorafgaand geraas van een storm , die de belangen van den godsdienst , de grondsiagen van recht en wet , de onafhankelijkheid en de eer van Spanje in gevaar brengt.

De jammerlijke reeks van afvalligheden en de ongeloofelijk deloyale handelingen , die in een zoo kort tijdsbestek hebben plaats gehad , zijn voor mij nog meer eene kwetsing mijner Spaansche fierheid dan eene aanranding mijner koninklijke waardigheid.

Laat zelfs de grootste vijanden van gezag in hunne dwaze droomerijen niet denken , dat de openbare macht , die uit een zoo hoogen oorsprong voortvloeit , kan worden verleend , gewijzigd of opgeheven door de werking van materiële kracht op de blinde impulsie der verleide bataljons.

Zoo de steden en het platteland , toegevende aan den eersten indruk van het geweld zich voor een oogenblik aan het juk der opstandelingen onderwerpen , dan zal toch weldra het algemeen gevoel , in het edelste en innigste gekrenkt , weder ontwaken , om aan de wereld te toonen dat , den hemel zij dank , de afdwaling van de begrippen van rede en eer in Spanje slechts van voorbijgaanden aard is.

Als wettige koningin van Spanje heb ik het na onderzoek en ernstige raadgevingen raadzaam geacht om , tot dat oogenblik zal zijn aangebroken , in de staten van een doorluchtigen bondgenoot de noodige veiligheid te gaan zoeken , om in dezen

moeielijken samenloop te handelen zooals overeenkomt met mijne waardigheid als koningin en met de plichten, die op mij rusten, om op mijnen zoon ongeschonden mijne rechten over te brengen, die door de wet beschermd, door de natie erkend en bezworen en bovendien bekrachtigd zijn door een 35jarig tijdperk van opofferingen, wisselingen en innige genegenheid.

Mijnen voet op vreemden bodem zettende, hart en oog gestadig gericht naar den grond, die mijn vaderland en het vaderland mijner kinderen is; haast ik mij om voor God en de menschen mijn duidelijk en plechtig protest te formuleeren, onder verklaring dat de overmacht, waarvoor ik moet bukken door mijn koninkrijk te verlaten, niets kan afdoen op de integriteit mijner rechten, evenmin als dat zij haar in iets zou kunnen verzwakken of compromitteeren, of dat die integriteit op eenigerlei wijze zou kunnen worden getroffen door de handelingen van het revolutionnair gouvernement en nog minder door de besluiten zijner vergadering, die noodwendig zullen gevormd worden onder de pressie der demagogische buitensporigheden en onder omstandigheden van blijkbaar geweld op de gemoederen en den wil.

Onze vaderen hebben voor het godsdienstig geloof en de onafhankelijkheid van Spanje een langen en gelukkigen strijd doorgestaan. Het tegenwoordige geslacht heeft rusteloos er op gewerkt om het groote en heldhaftige, hetwelk de vervlogene eeuwen hebben opgeleverd te verbinden aan hetgeen in de jongste tijden als gezonde en vruchtbare zaden ligt opgesloten. De revolutie, die doodelijke vijandin der traditiën en van den wettigen vooruitgang, bestrijdt alle beginselen, die de levende kracht, de ziel en de sterkte der Spaansche natie uitmaken. De vrijheid, eenmaal in hare onbepaalde uitbreiding en in al hare manifestatiën, de roomsch Katholieke eenheid, de monarchie en de wettige uitoefening der macht aanrandende, brengt

onrust in de familiën , vernietigt de geheiligdheid van het huiselijk leven en doodt de deugd en de vaderlandsliefde.

Indien gij denkt , dat de Spaansche kroon op het hoofd eener koningin , die het geluk had haren naam aan de staatkundige en maatschappelijke herleving van den staat te verbinden , het zinnebeeld dezer beschermende beginselen is , dan zult gij , zooals ik hoop , getrouw blijven aan uwe eeden en aan uw geloof. Laat de revolutionaire zwijmel , waarin de ondankbaarheid , de ontrouw en de kwade eerzucht hare beroeringen te weeg brengen , als eene plaag voorbijgaan , en houdt u verzekerd , dat ik niets zal nalaten om , zelfs te midden van het ongeluk , dat zinnebeeld te handhaven , zonder hetwelk er voor Spanje geene aantrekkelijke herinnering noch eenige steunende hoop bestaat.

Door den dwazen hoogmoed van eenigen wordt voor het oogenblik de geheele natie in beroering en omkeering , worden de gemoederen in verwarring en wordt de maatschappij tot anarchie gebracht. Ik heb in mijn hart zelfs geen plaats voor gevoel van haat jegens dat klein getal. Ik zou vreezen , dat bij de opwelling van dat armzalig gevoel mijne innige verteeder- ring zou verzwakken jegens die getrouwen , die hun leven blootgesteld en hun bloed gestort hebben voor de verdediging van den troon en de orde , en jegens alle Spanjaarden , die met schrik en smart staren op het schouwspel eener zegepralende revolutie , — die schandelijke bladzijde in de geschiedenis onzer beschaving.

Op den edelen bodem , vanwaar ik thans tot u het woord richt , zoowel als overal elders , zal ik , zonder kleinmoedig te worden , de rampen van mijn welbemind Spanje , die ook mijne eigene rampen zijn , blijven dragen. Zelfs wanneer ik , onder vele andere voorbeelden , niet vóór mij had dat van den hoogst- waardigen vorst , die het toonbeeld van onderwerping en moed

en evenals ik door wederwaardigheden en bittere rampen omringd is, dan zou ik mijne krachten zoeken in mijn vertrouwen op de loyaleit mijner onderdanen, op de rechtvaardigheid mijner zaak, en bovenal op de macht van Hem, die het lot der Staten in Zijne hand heeft.

De monarchie van 15 eeuwen van strijd, overwinning, vaderlandsliefde en grootheid kon niet ten gronde gaan in een veertien dagen van meened, ontrouw en verraad. Laat ons vertrouwen hebben op de toekomst; de roem der Spaansche natie lag altoos in den roem harer koningen, en de ongelukken harer vorsten hebben altoos op het volk teruggewerkt.

In het vaste en vaderlandslievend streven naar de handhaving van recht, wet en eer, zal uw geest en zullen uwe pogingen altoos overeenstemmen met het energiek besluit en de moederlijke toegenegenheid uwer koningin.

Kasteel Pau, den 30 Septemb. 1868.

Isabella."

Had het manifest niet de door haar gewenschte uitwerking, ook keizer Napoloon, van wiens tusschenkomst zij zich veel beloofde, liet zich met de zaak niet in en meende genoeg te doen, wanneer hij haar gastvrijheid verleende, waarom hij het kasteel Pau voor haar in gereedheid had laten brengen.

Het is duidelijk, dat de familie don Carlos niet stil zat. Het was toen, dat de hierboven genoemde don Juan Carlos Maria Isidora zijne aanspraken op den Spaanschen troon deed gelden.

Hij richtte eene circulaire aan de mogendheden, waarin hij o. a. zeide: „Zoo God en de omstandigheden mij op den troon van Spanje plaatsen, zal ik mij beijveren op loyale wijze de nuttige instellingen van onze eeuw in overeenstemming te brengen met de onvermijdelijke instellingen van het verledene.” Deze verklaring gaf wantrouwen.

Niets is ons duidelijker, dan dat de Jezuiten pogingen in het werk stelden, om een tegenomwenteling ten gunste der verdreven dynastie te bewerken, doch zij mislukte. Te Cadix werden zij door de revolutionaire Junta verdreven en het bisschoppelijk Seminarium opgeheven en vervangen door eene ambachtsschool.

De kardinaal-aartsbisschop ontving den last zijne gebeden voor de ex-koningin en haar gezin te staken.

Het was in den avond van den 3^{en} October dat de bevrijder van Spanje, de maarschalk Serrano, zijn zegevierenden intocht in Spanje deed. Buitengewoon was de geestdrift. Geen huis of het was met groen en vlaggen versierd. Ook de trein, welke Serrano naar Madrid bracht, droeg vlaggen en zinnebeelden der vrijheid. Aan de station door de leden van de voorloopige junta en door een aantal deputatiën uit de burgers en de studenten opgewacht, kwam Serrano te paard gezeten, omgeven door eenige generaals en een schitterend gevolg de hoofdstad binnen.

Geheel Madrid vierde feest. Overal hoorde men de kreten: „Leve Serrano! Leve de overwinnaar van Alcolea!”

Van het balkon van het ministerie van binnenlandsche zaken sprak hij het opgewonden volk toe en wekte het op tot eendracht en eensgezindheid om het groote werk der bevrijding de kroon op te zetten.

Om hierin een goed voorbeeld te geven, aarzelde hij niet om Rivero, het hoofd der democratische partij als minister naast zich te plaatsen, en dat Serrano verre was van wraakneming zien wij in zijne handeling met Novaliches, den veldheer der koningin. Deze bevond zich te Pinto lijdende aan de wond, welke hij in den jongsten slag aan de brug van Alcolea bekomen had. Te

Pinto aangekomen, liet Serrano niet na den gewonden krijgsgroeder, door hem nog weinige dagen te voren bestreden en overwonnen, een bezoek te brengen en hem moed in te spreken.

Ook de generaal Manuel Pavia bevond zich daar. Ernstig was deze aan de kaak en aan de tong gewond, waardoor hem het spreken belet werd. Overtuigd van de zuivere bedoelingen en goede handelingen, schreef hij op eene lei: „Ik bewonder mijne veroveraars!”

De Novaliches kon ook niet nalaten te betuigen, dat hij zich door herhaalde brieven uit Madrid genoodzaakt had gezien slag te leveren en verontschuldigde zich over zijne houding gedurende de laatste dagen der regeering van Isabella.

Ook Prim deed, eenige dagen later, zijne intrede te Madrid. Wederom was de stad gedecoreerd met eerebogen, vlaggen, wapenborden, spreuken enz.

Op het stationsplein hadden zich alle aanzienlijken vereenigd om hem hunne hulde te brengen en hem te versieren met een grooten lauwerkrans. Te paard gestegen, werd hij begeleid door de nationale garde, deputatiën van de geheele stad, der studenten, der kooplieden enz. met hunne vlaggen en banieren en met een dertigtal muziekkorpsen met Serrano aan zijne rechterzijde.

Aan het ministerie van binnenlandsche zaken gekomen, sprak hij van het balcon het volk toe en wenschte het geluk met zijn verstandig en rustig gedrag gedurende de revolutie en betuigde zijn dank voor de warme en hartelijke ontvangst, hem in de hoofdstad ten deel gevallen. Den maarschalk Serrano omhelzende, verklaarde hij hiermede dat tusschen beiden de innigste overeenstemming bestond. Hij gaf het volk den raad in een-

dracht en vriendschap met de soldaten te leven. Met een „weg met de Bourbons!” dat luide werd toegejuicht, verliet hij het balcon, om zich naar zijne vertrekken te begeven.

Het volk was echter te opgewonden, om hem met rust te laten en vereenigde zich voor zijne vensters om hem nogmaals te zien. Hij verscheen onmiddellijk met een rood vaandel met een wit kruis in de hand. Met daverende toejuichingen en de telkens herhaalde kreet: „leve de vrijheid!” werd hij begroet.

Om het volk een voorbeeld van vergevensgezindheid te geven, benoemde hij tot chef de bureau aan zijn ministerie Pedro Ferrer, een man, die vroeger de doodstraf tegen hem geëischt had.

Niettegenstaande dit voorbeeld koelde het volk toch zijn wrok op Ruiz den gewezen secretaris van Gonzalez Bravo, den ex-minister-president van Isabella. Daags n. l. na den intocht van Prim had er te Madrid eene groote manifestatie plaats ten gunste van de vrijheid van geweten. Eene talrijke menigte met muziek aan het hoofd trok door de straten, voorafgegaan door een transparent met de woorden: „weg met het konkordaat! weg met de tirannen te Rome! leve het vrije Rome!” Men droeg banieren met het opschrift: „Vrijheid van eeredienst!” Toen was het, dat Ruiz door het opgewonden volk deerlijk gehavend werd.

Nauwelijks was dit ter ooren van Prim gekomen, of hij ijld naar de plaats der misdaad en het gelukte hem de volkswoede tot bedaren te brengen. Hij keurde het gedrag van het volk af en spoorde aan te vergeten en te vergeven in plaats van bloed te vergieten. „Ontheiligt de offers niet,” zoo sprak hij, „die wij der vrijheid gebracht hebben, door snoode misdaden. Want het is eene misdaad de wet niet te gehoorzamen. Stelt vertrouwen in hen, die de revolutie tot nu toe geleid hebben en doet ons niet vertwijfelen aan haren goeden afloop. Vivats alleen kunnen ons niet helpen, gij moet naar mijnen raad luisteren en

mijne stelling niet verzwaren. Ik wil orde, overal. Oproermakers zijn noch mijne vrienden, noch die der vrijheid. Waarom geeft gij uwen toorn lucht tegen die ongelukkigen, nadat zij gevallen en ontwapend zijn. Daar zij ons met de wapens in de hand geen wederstand hebben geboden, zoo laat hen met vrede: volgt mijn voorbeeld en vergeeft."

Het volk, sinds lang overtuigd van het knellende en verderfelijke juk van priesterdwang, verlangde de slechting der kloosters te Madrid. Het konkordaat werd openlijk op straat verbrand en te Barcelona evenzoo de beeltenis van St. Ignatius de Loyala, stichter van de orde der Jezuïten, terwijl te Sevilla, welcer de zetel der inquisitie, verlof werd gegeven tot het bouwen eener protestantsche kerk.

Daags na de aankomst van den generaal Prim in de hoofdstad, werd het kabinet gevormd, uit deze mannen samengesteld: Maarschalk Serrano, president; generaal don Juan Prim, minister van oorlog; de schout bij nacht Juan Topete, minister van marine; Laureano Figuerola, minister van financiën; Juan Alvarez de Lorenzana, minister van buitenlandsche zaken; Antonio Romero Ortiz, minister van justitie; Praxedes Mateo Sagasta, minister van binnenlandsche zaken; Adelardo Lopez de Ayala, minister van koloniën; Manuel Ruiz Zorilla, minister van openbare werken.

Alle partijen van den vooruitgang, liberalen, progressisten en democraten waren in dat kabinet vertegenwoordigd.

In eene proclomatie, geteekend door Serrano, Prim en de leden der centrale of opperste junta werd het volk aangespoord tot vertrouwen in de bewerkers der revolutie, in hen, die de staatkundige wedergeboorte van Spanje hadden ondernomen.

De minister van binnenlandsche zaken, vaardigde onmiddellijk eene circulaire uit, strekkende om de bevolking tot orde aan

te sporen, waarin o. a. gezegd werd: „Terwijl de ongelukkige noodzakelijkheid bestond om een beroep op de wapenen te doen tot omverwerping eene onteerende regeering, zoo is thans de orde eene eerste vereischte en zijn wij besloten die te handhaven. Gelukkig hebben wij weinig feiten te betreuren, maar die zijn genoegzaam om de aandacht te trekken en bezorgheid gaande te maken, om de herhaling daarvan tegen te gaan. Zoo er schuldigen bestaan, er bestaan ook rechters, die zullen oordeelen en straffen, terwijl het recht, uitgeoefend door de volksmenigte, het aanzien van wraak verkrijgt en onschuldigen aan persoonlijke wraaknemingen blootstelt. Het tegenwoordig gouvernement heeft het bestuur aanvaard, met het doel om de natie tot vrijheid te brengen en haar niet in anarchie te doen vervallen.”

Het bewind bepaalde zich niet tot schoone woorden, maar daden volgden. Een aantal dekreten werden uitgevaardigd, waarin de vrijzinnige beginselen tot grondslag lagen.

De junta de Madrid verklaarde zich nu ontbonden en noodigde de junta's in de overige steden uit haar voorbeeld te volgen, wat door allen, doch niet zoo dadelijk door de junta te Barcelona gedaan werd. Later volgde zij echter.

Het bewind vaardigde een staatkundig betoog uit, gericht aan diplomatieke agenten van Spanje in het buitenland. Dit stuk achten wij te belangrijk om te verzwijgen.

„Het voorloopig bewind, in de volle uitoefening zijner plichten en de leden, die dit in den naam van de volkssouvereiniteit vormen, gelooven, dat het oogenblik gekomen is, om aan de buitenlandsehe machten nieuwe verklaringen te geven, ter aanvulling van die, welke door hen, die de beweging hebben aangevangen, te Cadix zijn uitgevaardigd, van de oorzaken, het karakter en het streven der revolutie, die dit land tot een goed en gelukkig einde heeft gebracht. Te midden der verwarde

menigte van gebeurtenissen, van den schok der tegenstrijdige belangen, is de waarheid dikwijls miskend en zijn de feiten herhaaldelijk verkeerd voorgesteld geworden en worden verkeerde oordeelen geveld, die het van veel gewicht is te verbeteren, opdat de meeningen geen verkeerde richting nemen en haar uitspraak gegrondvest zij op de ernstige en doordachte studie van stukken, die met den loop der zaak in betrekking staan. De val van een monarch en de eeuwige verbanning van zijne nakomelingschap, door eene omwenteling, die te gelijkertijd de verklaring der meest ontwikkelde beginselen van het moderne liberalisme op hare banier schrijft, zijn verschijnselen, die rijpelijk moeten onderzocht worden en lessen, die zich zoowel de volken als de koningen ten nutte moeten maken. Spanje, biedt onder het gezag der twee laatste vorsten, helaas, het jammerlijk schouwspel aan van een braaf en edelmoedig volk, dat zijne schatten en zijn bloed veil heeft, en van vorsten, die de heldhaftigste opofferingen met den zwartsten ondank beloonen, van een volk, dat, zonder den roem van zijn verleden te willen ontkennen niet wil blijven stilstaan, en van souvereinen, die met eene ongehoorde hardnekkigheid er in volharden, het onder het vernederend juk van een vervallen regeeringsstelsel onderworpen te houden; van een volk eindelijk, dat, herhaaldelijk gedwarsboomd in zijne begeerten, bedrogen in zijne billijkste en rechtmatigste verwachtingen, bespot in de plechtigste beloften die het zijn gedaan, toch wacht om een laatst besluit te nemen tot de maat zijner rampen zij volgemeten, en van vorsten, die er behagen in scheppen, het op de proef te stellen, die, gedurende meer dan een halve eeuw, met de lijdzaamheid en het buitengewoon geduld hunner onderdanen den spot drijven, hunne beloften niet nakomen, alle verbintenissen met voeten treden en al hun eeden schenden. Zoo in Spanje de instellingen, op wier

rustig en vreedzaam bezit andere volken zich verhoovaardigen , nog niet gevestigd zijn geworden , dan moet de schuld daarvan geheel op hen rusten , die , op de hoogste sport van den maatschappelijken ladder geplaatst , door kunstmatige hinderpalen , de natuurlijke en vruchtbare ontwikkeling der liberale beginselen hebben belemmerd. Men onderzoekte onpartijdig de geschiedenis der laatste regeering en men zal zien dat op den duisteren bodem harer tegenstrijdigheden en schijnbare weifelingen , de onverstoorbare gedachte ligt verborgen van te beletten , dat de moderne beschaving op onzen bodem wortel schiete en vruchten drage , dat de eenheid van het plan , en het beginsel waarop het berust , zoo onveranderlijk zijn , dat zijne werking tot in de meest delicate handelingen van het innerlijk leven merkbaar is , die , uit haren bijzonderen aard , door verschillende wetten moesten geregeerd worden. De partijen desorganiseeren , hunne invloedrijkste leden gebruiken , een geheim bewind aan de zichtbare regeering tegenoverstellen , door duistere combinatiën de werking der heilzaamste maatregelen ontzenuwen , zoo deze een eenigzins liberale strekking hebben , buigen voor de overweldigende kracht der gebeurtenissen , met voorbehoud van , op een gegeven oogenblik meer dan het verloren terrein te herwinnen , de rechtschapendste harten te dwarsboomen en te vermoeien , tot vervreemdens toe , ten einde medeplichtigen te verwerven en zich werktuigen te verschaffen , gelijksoortig aan hen , die door alle partijen uit belang en waardigheid zijn verstooten ; hun exploiteren en zulks met bewustzijn door hen laten doen , die hun voordeel in eene speculatie op den godsdienst zagen ; de hartstocht voor willekeur en onuitwisbaren haat jegens alle regelen van gematigdheid en voorzichtigheid zooals de laatste twee jaren hebben bewezen , tot waanzin toe opvoeren ; hardnekkig afwachten , dat het vuur van een binnenlandschen oorlog het ongelukkig einde van haar

gezag kwam verkondigen, zooals haar treurig schijnsel het begin er van had verlicht; dat is de edele en lofwaardige onderneming, doorgezet door het stelsel, dat door den adem des volks is omgeworpen en voor welker zegepraal dit systeem stelselmatig en zonder aarzelen gedurende een kwart-eeuw de onmetelijke hulpmiddelen heeft gebezigd, die het bezit der souvereiniteit verschafft.

De hoogste verpersoonlijking van het gezag zag zich bovendien door invloeden van verschillenden aard omringd, sommigen bestemd om den geest van reactie steeds levendig te houden, anderen met eene opdracht belast, die aan politiek geheel vreemd is. Uit eerbied voor hoogere belangen, moeten wij ons zelf op dit punt een veelbeteekenend zwijgen opleggen. Een zwijgen, dat zeker zal begrepen en toegejuicht worden door hen, die niet in eene gemeenschappelijke verantwoordelijkheid en in de strengheid van een zelfde oordeel, instellingen willen begrijpen, die van groot gewicht zijn in de geschiedenis en voor welke de toekomst groote bestemmingen heeft weggelegd, met de betrourenswaardige, hoewel voorbijgaande vertegenwoordiging van diezelfde instellingen, die thans herboren door den modernen geest, steeds voortgaat de aangenomen en gekozen vorm te zijn van alle omwentelingen van het Europeesche vasteland.

Het land zag ook het groot verschil, dat bestond tusschen de fortuin van het volk, die steeds vermindering onderging en enkele fortuinen van privaat-personen, wier buitengewone en snelle toeneming steeds gepaard ging met het bekleeden van staatsposten, met de treurige omstandigheid, dat dit jammerlijk verschijnsel zich niet op zich zelf, of binnen zekere engere grenzen beperkt, voordeed, maar dat het steeds algemeener werd en steeds dreigender afmetingen aannam. Niet dat het der partij, die in Spanje een stelselmatige en blinde onderwerping aan de traditiën van oude tijden voorstelt, aan mannen ont-

brak, in staat om de vereering, die brave zielen aan de zedeleer betoonen, in overeenstemming te brengen met de strenge toepassing harer beginselen, maar tusschen die mannen en het gezag had het gevoel van eigenwaarde een diepen afgrond geopend, en een onverzoenbaren strijd in het leven geroepen.

Sinds lang moest de troon dus als onbezet worden beschouwd en de monarchie, beroofd van hare uitwendige en tastbare uitdrukking. De persoon, door de groote Spaansche liberale partij gekozen, zonder onderscheid van eenige schakeering, om het symbool en kenteeken harer wenschen te zijn, hield op eene levendige kracht in het politiek organisme van het volk te wezen, zoodra zij, ontrouw aan hare eeden, het verdrag schond, door het edelste en zuiverste bloed bezegeld, een verdrag, dat de waarlijk onwraakbare titel was voor haar opperst gezag.

Een verbazende hardnekkigheid om rechtstreeks den weg te volgen, die naar den afgrond voert, berooft haar achtereenvolgens van de voornaamste en kostbaarste eigenschappen van de souvereiniteit. Zij had de „Majesteit” afgelegd en daarmede aan de maatschappij het recht van vereering ontnomen, dat deze verschuldigd is aan den persoon, bij wien het hoogste gezag berust. Eveneens had ze opgehouden „doorluchtig” te zijn en daardoor werd het voorrecht der onverantwoordelijkheid, haar grondwet-tigen zin, de ware beteekenis van het woord verliezende, teruggebracht tot een zuivere fictie, tot een ijdel en hollen vorm. Op deze wijze alleen kan men zich de snelheid der oplossing verklaren en het levendig gevoel van voldoening, de ijsskoude onverschilligheid, waarmede zij algemeen werd begroet.

Het Spaansche volk, door eene bittere ondervinding geleerd, en volkomen overtuigd, dat er zelfs niet aan gedacht kon worden, het gebouw van den voorspoed en van de vrijheid des volks te grondvesten op een afgedwongen rouwbetoon en ge-

veinsde beloften, deed eene uiterste poging, om zich van een storend element te ontdoen, en zooals Europa heeft gezien, de gelukkige uitslag was in overeenstemming met het edele der volbrachte revolutie en met de waardigheid der geheuzigde middelen.

Dat spookscl van »halve-legitimitcit'' dat het beginsel was, waaraan, sinds den dood van den voorlaatsten monarch, de verschillende politieke combinatiën onder ons gehoorzaamden, is verdreven; en het Spaansche volk, eens vooral op dit punt met zijne traditiën brekende, zal voorgoed zijne macht ontrukken aan die handen, die er een zoo treurig gebruik van hadden gemaakt. Het werd rechter over zijn lot en zijne bestemmingen en het bereidt zich voor, de ontzachelijke verantwoording op zich te nemen, die het wordt opgelegd door het bezit eener vrijheid, door geene andere grenzen beperkt, dan die het gezond verstand en het geweten er aan opleggen. Het gebruik, dat het tot heden van de verkregen autonomie heeft gemaakt, de grootmoedigheid, waarmede het bloedige beleedigingen heeft weten te vergeven en de goed doordachte steun, die het aan het gezag verleent, uit de revolutie geboren, zijn een zekere waarborg, dat zijn toekomstig gedrag steeds de kwaadwillige inzichten van toorn en spijt zal blijven weërspreken, en dat hetzelfde het volkomenst vertrouwen zal weten in te boezemen in de wijsheid en regelmatigheid, waarmede het het nieuwe gebouw zal weten op te trekken en in stand te houden, na op zoo regelmatige wijze te zijn werkzaam geweest met het afbreken en doen verdwijnen van het oude.

Het Spaansche volk, thans meester over zichzelf, is van plan, zooals de volksjunta's ook eenstemmig hebben verklaard, den tijd in te halen, dien het verloren heeft door de valsche belangen van bijgeloof en door eene staatkunde, die tegen hetzelfde samenzwoer; het is van plan met snellen en zekeren

tred den weg der moderne beschaving af te leggen, die thans tot zijn geluk, vrij is van de hinderlagen, die tot nog toe zijn loop hebben belemmerd en het zoo lang met eene deloyale hardnekkigheid hebben afgemat. Zij, die het in den zwijmel van hun dwazen hoogmoed tot de wreede straf van een zeker zielstogen wilden veroordeelen, moeten thans een bitter gevoel van teleurstelling ondervinden. Het denkbeeld heeft in zichzelf zijne kracht gezocht, zijne krachten opgehoopt, en, toen het oogenblik gekomen was, heeft het getoond, dat het innerlijk werken van den geest zijne energie verdubbelt en de uitbarsting des te schrikkelijker maakt. Het volk dat, gedurende een reeks van jaren met een met moeite onderdrukt gevoel van verontwaardiging getuige is geweest van het treurig schouwspel dat het geringe deel volksvrijheden aanbood, maakt zich daarom los van de laatste banden, die het aan het vroeger stelsel bonden, en plaatst zich met een enkelen sprong om zoo te zeggen op het gebied van het moderne recht. Hetgeen men als de regelmatigen loop der dingen had gevolgd, zich trapsgewijs en door een onmerkbaaren overgang zou verwezenlijkt hebben, heeft plaats gegrepen door eene breede en diepe ontbinding van het bestaande in den draad onzer hedendaagsche geschiedenis. De souvereiniteit der gemeenschap, der maatschappij, der naties des volks, in allen tijd, stilzwijgend begrepen of openlijk verklaarde bron van het politiek gezag, verkrijgt thans voor immer op den grond van Spanje hare brieven van naturalisatie; het algemeen stemrecht, de volkomene en ware uitdrukking van die souvereiniteit, is geroepen, om op een beslissende wijze te tonen, dat Spanje zich met den geest des tijds niet gemeenzaam behoeft te maken, om de eenvoudige reden, dat die geest reeds het beginsel van zijn bestaan en het ideale kenmerk van zijn streven is.

Het is dan ook thans reeds stellig te voorspellen , dat de nationale souvereiniteit , eerst door de stem van allen en vervolgens door de mannen van 's volks keuze uitgeoefend wordende , al de vrijheden die het rijke en onvervreembare erfdeel der beschaafde landen uitmaken of weldra zullen uitmaken , zal vaststellen.

Hier moet het voorloopig bewind , met de vereischte behoedzaamheid en kieschheid , spreken over een punt van het hoogste gewicht , namelijk het vraagstuk der godsdienstvrijheid. Een ieder weet , en het bewind verkondigt hier met hartelijke blijdschap , dat Spanje eene innig en bij uitstek katholieke natie is geweest en nog is. Zijne geschiedenis leert het , de bloedige en langdurige godsdienstoorlogen , die het heeft gevoerd , de vierschaar van de inquisitie en van het heilig officie , aan wier machtigen en ontzachelijken arm Spanje eeuwen lang den gewijden schat van zijn diep geworteld geloof te bewaren gegeven heeft , — dat alles toont duidelijk , dat onmatig godsdienstvuur en onberedeneerde geloofsijver lichtelijk de grenslijn tusschen de dweepzucht en den waren godsdienst overschrijden. De constitutiën van het Spanje van den nieuwen tijd , zelfs de meest liberale , hebben allen nauwgezet hulde gebracht aan die levendige en standvastige belangstelling onzes vaderlands ; is er soms , zooals in 1856 , schroomvallig beproefd een stap in eene tegengestelde richting te doen , dan werd het door den indruk , bij eenvoudige gemoederen teweeg gebracht , door de niet zeer oprechte kreten van zekere partijen , zichtbaar , dat de publieke opinie nog niet rijp was , en dat eene betere gelegenheid moest worden afgewacht , om den wettelijken staat der zaken op een punt van dat gewicht te hervormen.

Sedert is er , gelukkig , eene groote wijziging in de denkbeelden hier te lande gekomen ; en wat , nog maar weinig tijds geleden , als eene schoone gebeurlijkheid van eene verre toekomst

werd beschouwd, doet zich thans als een onverwijld tot stand komend feit voor, zonder dat de handelsstand ongerust en de algemeene eenstemmigheid ook maar door eene enkele stem van tegenspraak gestoord wordt.

Die gewichtige uitkomst is trouwens voor een groot deel te danken aan het grootsche schouwspel der glansrijke overwinningen, alom behaald door den geest des nieuwen tijds, welks verpletterende kracht de hechtste dijken omstort, en voor wien alle wederstand bukt. Voor Spanje bestaat er buitendien eene andere omstandigheid, die wij met leedwezen moeten aanroeren. Of het is geschied met toetreding of enkel met toelating van degenen, die het hadden kunnen verhoeden, weten wij niet, maar zeker is het, dat de naam van den godsdienst sedert eenigen tijd, op zonderlinge en onwaardige wijze, bestendig verbonden is geworden met de willekeurige stappen, waarin de omvergeworpen regering zoo rijk was.

In den waan, dat de naaktheid van zekere onheilige dingen met een gewijden mantel bedekt kon worden, heeft men in de hitte van den politieken strijd gemengd wat nooit aan de gevaarlijke en dikwijls verontreinigende aanraking met de wereldsche hartstochten mag worden blootgesteld. Vandaar, wel niet lauwheid van het katholiek gevoel, hetwelk bij ons gelukkig nog steeds levendig is en blijft, maar toch het algemeen verbreide gevoelen, dat op het godsdienstig gebied mededinging, opgewekt door eene omzichtige vrijheid, noodzakelijk is, om aan de verlichte werkzaamheid der geestelijkheid een haar waardig voedsel te geven en om haar te voorzien met onderwerpen van discussie, passende bij het verhevene van hare degelijke geleerdheid en van haar eerbiedwaardig en gewijd karakter. Ook de uit de bevolking voortgekomen junta's hebben dienaangaande hare gevoelens en wenschen doen kennen; en daargelaten de

verscheidenheid der uitdrukkingen, waarin bij den snellen loop der gebeurtenissen juistheid en eenvormigheid onmogelijk zijn, is het grondkenbeeld, in het oogpunt van al de junta's hetzelfde. In de godsdienstige beweging der wereld achterlijk te blijven en afzonderlijk te blijven staan, voegt ons niet. Alzo zal het verbod worden opgeheven, en zullen nuttelooze bepalingen en hersenschimmige dwangmiddelen uit onze wetboeken verdwijnen, gelijk zij reeds uit onze zeden verdwenen zijn. Verschil van geloofsbegrippen zal niet meer, als tot nu toe, eene reden zijn voor achterstellingen en uitsluitingen, die het geweten der vrije volken wraakt en verfoeit.

Dat zijn, kortelijk samengevat en vrijmoedig blootgelegd, de oorzaken, die de roemrijke en radicale revolutie hebben bewerkt, die Spanje heeft ten einde gebracht, en het edel doel, waarheen zijne pogingen steeds zullen gericht zijn. Verre van de minste onrust te baren aan die volken, aan wie wij steeds met de innigste banden van onverbreekbare vriendschap en onveranderlijken vrede zijn verbonden geweest, moet de geheele hervorming, die in ons innerlijk politiek leven heeft plaats gegrepen, integendeel, volgens de zienswijze der leden van het voorloopig bewind, onze betrekkingen met de buitenlandsche mogendheden nauwer en hartelijker maken.

Hoewel het smartelijk en weinig vleidend is, om die bekentenis te doen, verplicht de eerbied voor de waarheid ons toch te erkennen, dat het schandelijk stelsel, waaronder wij hebben gezocht en dat wij jaren lang vastberaden hebben verdragen, juist niet geschikt was, om ons de achting en het vertrouwen der overige volken te doen verwerven. Wanneer beweegredenen en hartstochten van geheel persoonlijken aard, en die het „decorum” ons belet, te vermelden, de uitsluitende maatstaf zijn voor het gouvernement van den Staat; wanneer de politiek

geene enkele wet gehoorzaamt, aan niet een beginsel, dat kan verkondigd worden, zonder hoogere zoowel als lagere gevoelens diep te kwetsen, dan is eene koude teruggetrokkenheid, zoo niet verachting, van de zijde des vreemdelingen zeer natuurlijk en de natie, die door het noodlot in die omstandigheden is geplaatst, staat ten laatste geheel verlaten daar.

De revolutie is ons uit dien vernederenden toestand komen bevrijden, van heden af aan kan de Spaansche politiek, voor het oog der wereld, met trots verkondigen, wat hare plannen en wat haar streven is. De regeering van onstandvastigheid en treurige geheimzinnigheid is geëindigd; zij heeft plaats gemaakt voor een nieuw tijdperk waarin Spanje de eervolle rol zal weten te herkrijgen, waarop het recht heeft door de machtige elementen, die het in zijnen schoot heeft en door den heldenmoed zijner kinderen. Wij verlangen den zedelijken steun van de regeeringen van Europa, en met genoegen zullen wij in de erkenning van den nieuwen staat van zaken het bewijs zien, dat dezen het edel karakter en de heilzame strekking der revolutie hebben begrepen, maar zoo in onvoorziene gevallen ons die steun mocht ontbreken; zoo het edel voorbeeld, ons gegeven door onze oudere broeders aan de overzijde der zee en door dat uitstekend volk, dat niet zoozeer door zijne grootheid en macht dan wel door de vurige vereering, die het alom aan het beginsel der emancipatie en der vrijheid van den mensch betoont, dan nog zouden wij in onze pogingen geen enkel oogenblik verzwakken.

Om die met kracht, zonder ongerustheid of vrees, voort te zetten, is het voldoende zoo wij de zekerheid hebben, dat onze onafhankelijkheid niet den minsten aanval zal hebben te duchten en dat het werk der herschepping, dat wij hebben ondernomen, door geene enkele vreemde inmenging of tusschenkomst zal worden gestoord.

In elk geval, zullen de algemeene goedkeuring, waarmede de groote liberale familie der geheele wereld ons begunstigt, en de vurige wenschen, die alle edele harten uitstorten voor de eindelijke bevestiging en de gelukkige bekrooning van ons werk, de klaarblijkelijkste, plechtigste en degelijkste betrachtiging zijn, die ons streven kan ten deel vallen.

Na een langdurig, geduldig, verdraagzaam lijden hebben wij een middel gebezigd, dat in alle tijden en bijzonder in den tegenwoordigen, door de volken is aangewend: om *a priori* onze revolutie te wettigen, hebben wij het eenige *criterium* gezocht, welks besluiten als onherroepelijk en onfeilbaar worden beschouwd, het *criterium* van het algemeen stemrecht.

Het doel, waarnaar wij streven, is, ons met de meest ontwikkelde natiën op gelijken voet te stellen en geen onaangenen en kwetsende dissonant meer te doen hooren, in het groote concert der vrije volken; wij hebben er dus volkomen recht op, de erkenning te vragen van den toestand, dien wij hebben in 't leven geroepen en de juiste hoop uit te drukken, dat de regeeringen, die aan het hoofd der beschaving in Europa staan, aan Spanje, dat zijne eer heeft herwonnen, aan *la Espana con-houra*, de blijken van vriendschap en broederliefde niet zullen onthouden, die zij verleend hebben aan een gezag, dat, niet tevreden ons onder het juk te houden, ons vernietigde en vernederde.

Op bevel van het voorloopig bewind, breng ik deze circulaire ter uwer kennis, terwijl gij haar in een vertrouwelijk onderhoud kunt voorlezen en een afschrift er van kunt laten aan den minister van buitenlandsche zaken.

God spare u vele jaren.

Madrid, den 19 October 1868.

Juan Alvarez Lorenzana."

De voorloopige regeering, weldra door alle Staten erkend, bracht door hare wijze en echt vrijzinnige maatregelen vele nuttige instellingen tot stand. Zij was dan ook in Spanje zeer populair.

De vraag, welke de toekomstige regeeringsvorm voor Spanje zijn zou, heeft zich opgelost in dien van den monarchalen.

De geschiedenis der laatste tijden heeft ons doen zien, hoe Amadeus, zoon van Victor Emanuel II, koning van Italië, den Spaanschen troon beklom, doch die na een driejarige regeering (1870—1873) verliet; hoe vervolgens Spanje een republiek werd met Figueras tot president, doch ook aan dien toestand weder een einde kwam, en Alfonsus, de zoon van Isabella, ten troon geroepen werd.

Spanje is nog niet tot rust gekomen. Nog immer blijft don Carlos aanspraak maken op den troon, en welke bloedige ontmoetingen tusschen de aanhangers van beide partijen er plaats grepen, zijn ons niet onbekend.

Wie heeft recht op den troon, Alfonsus of don Carlos? is eene vraag door velen, ook hier te lande gedaan. Wij verklaren ons voor den eerste. Had Filips V het recht de Salische wet in 't leven te roepen, evenzeer had Karel IV het recht haar op te heffen, en waar aan dit besluit geen uitvoering werd gegeven, had Ferdinand VII het recht het genomen besluit tot wet te maken. Nog iets. Don Carlos is de candidaat van eene partij, die der priesters; Alfonsus daarentegen is de man des volks, door den wil van 't volk ten troon verheven.

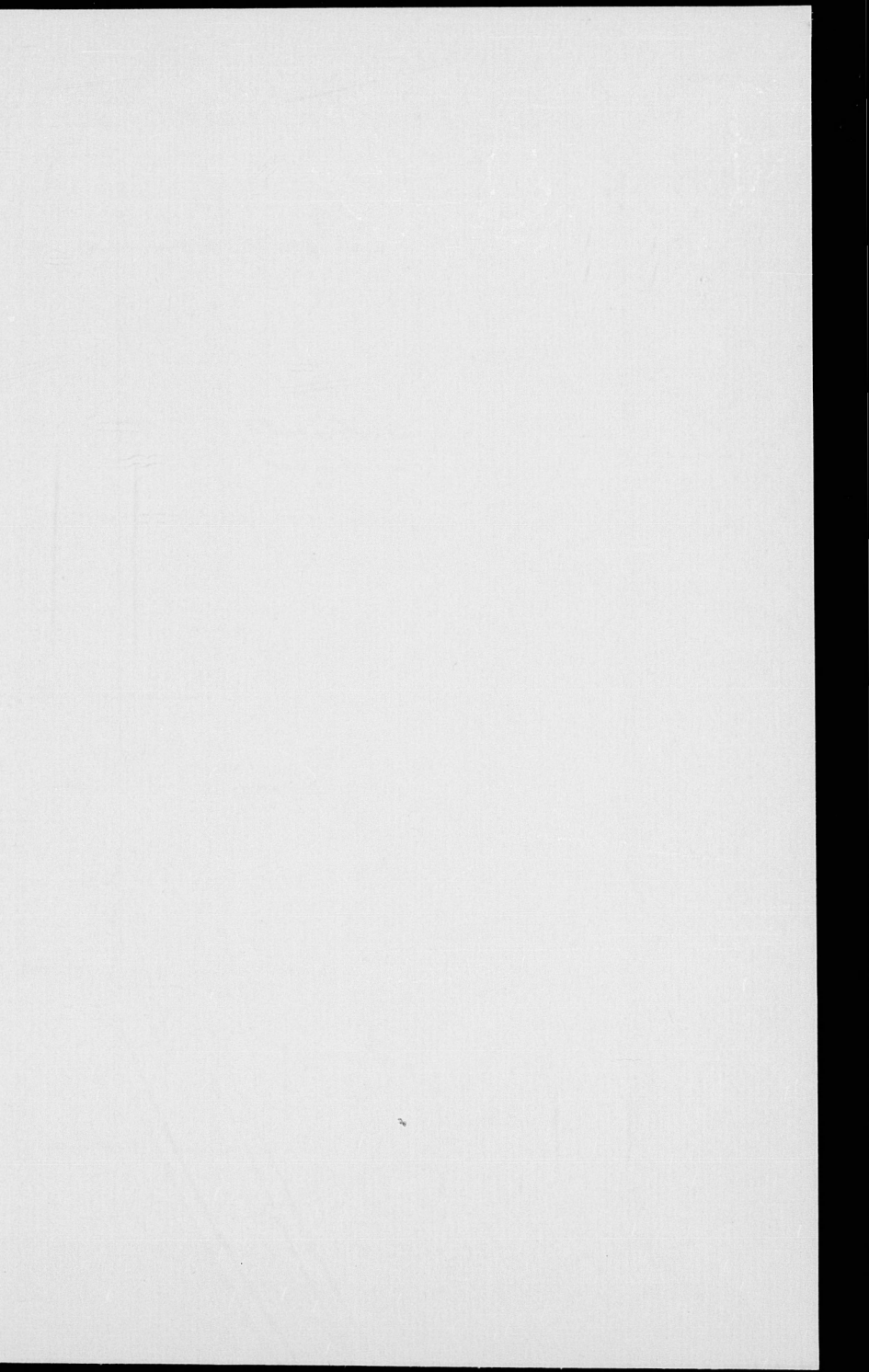
,
e
r

e

e
n
:
l
.

r

U. B.

amerik